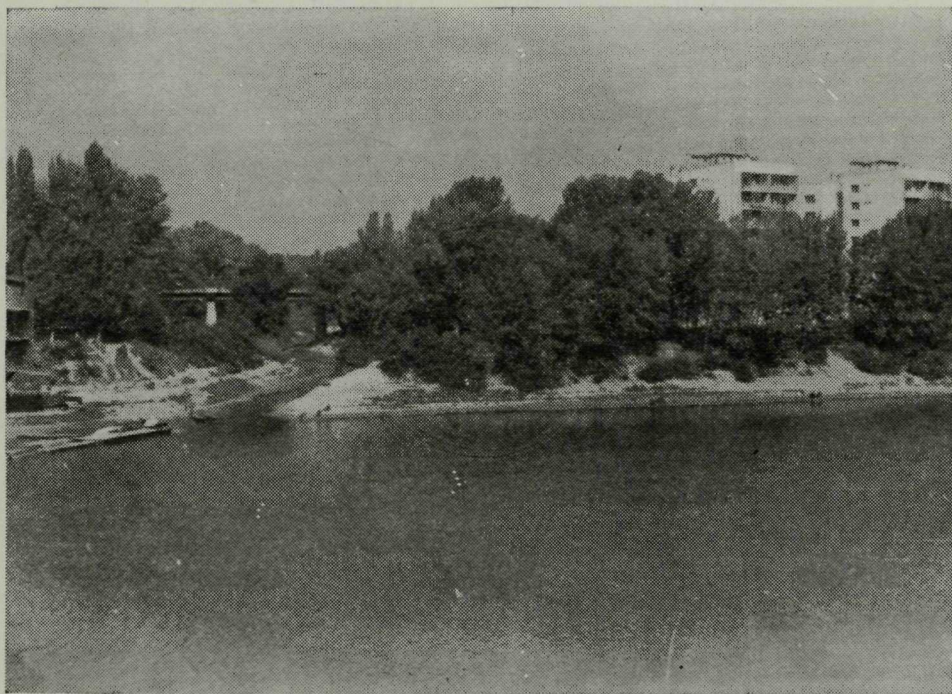

JÁSZKUNSAĞ

A TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT SZOLNOK MEGYEI SZERVEZETENEK FOLYOIRATA

1963. MARCIUS

IX. EVFOLYAM 1. SZ.

JÁSZKUNSÁG

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata

Megjelenik negyedévenként

1963. március

IX. évfolyam, 1. szám.

A szerkesztő bizottság elnöke:

S z u r m a y E r n ő

Szerkesztő bizottság:

Barna Gábor, Kisfaludi Sándor, Lévai István,
Mészáros Ferenc, Sári Mihály, Soós István

Felelős szerkesztő:

K a p o s v á r i G y u l a

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth tér 4.

Telefon: 23—50. — Csekkszám: 171—395—528.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Kiadja a Szolnok megyei Néplap

Lapkiadó Vállalat

Felelős kiadó: Fülemen Lajos

Index-szám: 25 910

458-63. Szolnok Megyei Nyomda Vállalat
Felelős vezető: Mészáros Sándor

TARTALOM:

Bereczki Lajos: A mezőgazdasági termelés főbb kérdései Szolnok megyében	1
Kormos László: Adatok az 1944-es Szolnok megyei harci eseményekhez (Második, befejező közlemény)	5
Seres Imre—Soós István: A mezőgazdaság szo- cialista átszervezésének hatása a megyei áruforgalom alakulására	13
Kaposvári Gyula: Szolnok megye képzőművé- szeti alkotásokkal való ellátottságáról ...	19
Csalogné Pócs Éva: Szolnok megye néprajzi atlasza	29
Gácsai Ferenc: Szolnok megye népessége az 1949—1960. évi népszámlálás idején	35
Szolnok megyei kiadványok 1962-ben (K. Gy.)	38

Folyóiratszemle:

Fehér János: A baromfitenyésztés helyzete Szolnok megyében	43
Dr. Lukács Pál: Hibridkukorica termesztése Szolnok megyében	43
Dr. Lukács Pál: Szolnok megye lakosságának életkörülményei	43
Gál Z.—Szarvas A.: Szolnok megye lakosai- nak bel- és külföldi utazása és a megye idegenforgalma 1960—61-ben	43
Hajduczky Gézőné: A Szolnoki Papírgyár cel- lulózüzemének vízrendszere	44
Bognár Gyula: Legyőzzük az aszályt	44
Földeáki Béla: A gyerek, meg a neve	44
Illés Tibor: A talajelőkészítés meggyorsítá- sának lehetőségei	45
Fehér Károly: Tervek a takarmánygondok enyhítésére Abádszalókon	45
Fehér Károly: A szarvasmarha-utánpótlás ér- dekében	45
Fehér Károly: A Tisza-völgyi öntözések víz- szükségletéről	45
Almási István: Mennyire hat a jó talajmunka a szövetkezeti gazdálkodásra? (Ismerteti: Sági Pál)	45
A Társulat életéből (Lévai István)	46
Szolnok megyei bibliográfia (Sági Pál)	48

Képek

Baranyó Sándor: Társadalmi bíróság	18
Chiovini Ferenc: Lakodalmások	28
Mészáros Lajos: Pannóterv	33
Palicz József: Család	34

A címlapon:

A Zagyvatorokolat az olajbányászok új épületeivel

A mezőgazdasági termelés fejlesztésének főbb kérdései Szolnok megyében

Az MSZMP agrárpolitikai tézisei 1957-ben azt a kettős feladatot szabták meg számunkra, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyidőben biztosítani kell a mezőgazdasági termelés gyorsütemű fejlesztését. Az MSZMP VIII. kongresszusa leszögezte, hogy ezt a feladatot sikeresen oldjuk meg. A mezőgazdaság szocialista átszervezése befejeződött az egész országban és ezzel létrehoztuk falun is a szocialista termelési viszonyokat. Az elmúlt években a kedvezőtlen időjárás ellenére jelentősen emelkedtek a terméseredmények, az állati termékhozamok, fokozódott az árutermelés, gyarapodtak a szocialista nagyüzemek, javult a dolgozó parasztság anyagi és kulturális helyzete. Szolnok megyében, az ország megyéi közül az elsők között 1959-ben fejeztük be a mezőgazdaság átszervezését. Az eltelt négy esztendő alatt létrehozott közös gazdaságok sokat fejlődtek és eredményeikkel bebizonyítják a szocialista nagyüzemi termelés fölényét a kisüzemmel szemben. Bizonyítják, hogy a szövetkezetet a dolgozó parasztság magukénak érzik, szívesen dolgoznak ott és jobblétük megteremtése eszközeként tekintik.

Megyeinkben az elmúlt négy évben kialakultak a nagyüzemi gazdálkodás megfelelő keretei, a megfelelő üzemnagyság. 1958-ban 218 termelőség szövetkezet működött mintegy 300 000 kat. hold összterületen. Az egy termelőség szövetkezetre eső átlagterület 1136 kat. hold volt. 1962-ben 182 tsz működik 690 000 kat. hold összterületen, az egy tsz-re eső átlagterület 3700 kh. Kialakulóban vannak a termelőség szövetkezetek gazdasági központjai, nagyüzemi táblái. A jelenlegi üzemnagyság lehetőséget biztosít a nagyüzemi termelés megvalósításához a növénytermelésben és állattenyésztésben.

A nagyüzemi gazdálkodás uralkodóvá válásával kedvező irányú változás következett be a vetésterület szerkezetében. A termésátlagok növelése következtében valamelyest csökkenthettük a kenyérgabona vetésterületét. Csökkent a korábban indokolatlanul magas rizsterület aránya is. Növekedett a takarmánytermő terület aránya, amely 4 év alatt 50⁰/₀-ról 52,5⁰/₀-ra emelkedett. A fehérjeellátottság javítása érdekében az évelő pillangós területeket 9,2⁰/₀-ról kb. 12⁰/₀-ra növeltük. Jelentősen emelkedett a zöldségtermő terület is. Fejlődés van az ipari növények termelése terén. Különösen nagy jelentőségű, hogy 1962-ben mintegy 16 000 kat. holdon termeltünk eredményesen napraforgót.

Lényegesen megváltoztak az agrotechnikai eljárások. Ezt elősegítette a gépállományok és termelőség szövetkezetek gépparkjának bővítése és korszerűsítése. A tanácsi szektor gépparkjának fejlődését mutatja az alábbi táblázat.

		1958	1962
Összes erőgép	db	1872	3123
Ebből: univerz. traktor	db	337	1572
lánctalp. „	db	81	390
Gabonakombájn	db	188	420

Az elmúlt két évben két gépállomás gépeit átvették a termelőszövetkezetek. 13 termelőszövetkezet teljesen gépesítve van és 17 termelőszövetkezet a mezőgazdasági munkáknak 70–80⁰/₀-át saját gépeivel végzi el. Jelenleg már minden termelőszövetkezet rendelkezik a legszükségesebb univerzális gépekkel.

Általánossá vált nagyüzemeinkben a nyári és őszi mélyszántás. 1958-ban a tavaszi vetésű növényeknek közel a fele tavaszi szántásba került. 1961-ben minden terület felszántásra került és 1962-ben is mindössze a szántóterület 5–6⁰/₀-a maradt szántatlan. Megszűnt a megye kisüzemeire jellemző „csetalp”, a 10–12 cm sekélyszántás, a kukoricának barázdába történő pergetése, a gabonafélék kézi vetése. – A szántásmélység jelenleg 30–50 cm. Korszerű talajművelő eszközök, vetőgépek állnak rendelkezésre, amelyek biztosítják a szakszerű földművelést. Az elmúlt négy évben mintegy 45 000 kat. holdon végeztünk talajjavítást. A szervestrágya felhasználás 4 év alatt a kétszeresére nőtt. 1957-ben az 1 kat. hold szántóra eső műtrágyafelhasználás 29 kg volt és 1962-ben 117 kg.

A nagyüzemekben eredményesen lehet alkalmazni a bőventermő, intenzív növényfajtákat. Termelőszövetkezeink élnek is ezzel a lehetőséggel. 1958-ban a termelőszövetkezetek még nem termeltek intenzív búzafajtát és 1962-ben már mintegy 100 000 kh-n termelték a szovjet és olasz búzafajtákat. 1958-ban 38 000 kh-n alkalmaztak hibrid kukorica vetőmagot és 1962-ben 100 600 kh-n, az összes kukorica vetésterületnek mintegy 80⁰/₀-án.

Lényegesen szélesedett a vegyszeres gyomirtás. 1962-ben kalászos gabonáinknak közel egyharmadán és mintegy 20 000 kh kukoricán végeztünk vegyszeres gyomirtást. Általánossá vált a cukorrépa, évelőpillangósok rovarkártevői elleni vegyszeres védekezés.

A terméshozamok növelése érdekében a nagyüzemi gazdaságok szélesítették az öntözéses gazdálkodást. Az elmúlt négy évben honosodott meg megyénkben a szántóföldi öntözés. 1958-ban 42 500 kh-n folyt öntözéses gazdálkodás, ennek $\frac{3}{4}$ része rízöntözés volt. 1962-ben 97 000 kh-n öntöztek gazdaságaink és ebből 19 500 kh volt rizs. Mintegy 24 000 kh kukoricát öntöztünk, melynek átlaglag a kétszerese volt a szárazműveléssel termelt kukoricának.

A fentebb felsorolt intézkedések nyomán növekedtek a terméseredmények. Az 1959–60–61. évek átlagtermése az előző három év átlagterméséhez viszonyítva búzából 35⁰/₀-kal, cukorrépából 30⁰/₀-kal, őszi árpából 29⁰/₀-kal, kukoricából 20,5⁰/₀-kal növekedett.

Az elmúlt négy év alatt sokat fejlődött az állattenyésztés, különösen a termelőszövetkezeti közös állatállományban. Jelenleg már minden termelőszövetkezet rendelkezik közös állatállománnyal. A tagok által bevitt vegyes állatállományt a termelőszövetkezetek jóminőségű tenyészállatállománnyal váltották fel. A tanácsi szektor állatállományának fejlődését az alábbi táblázat mutatja.

	1958	1962
Szarvasmarha	95 936	105 469
Ebből: tehén	46 356	45 665
Sertés	375 096	483 781
Ebből: anyakoca	32 179	42 423
Juh	115 785	180 322
Törzsbarmfi	1 200 000	2 200 000

Javult az állatállomány fajösszetétele. A sertésállományban ma már a hús és húsjellegű fajták dominálnak. Új baromfifajták honosodtak meg gazdaságainkban. Mind több gazdaság alkalmazza a sertés- és baromfitenyésztésben az árukeresztést. A tartási, takarmányozási, gondozási körülmények javítása révén jelentősen növekedett az állatállomány produktivitása.

A közös gazdaságok fejlődésének lényeges mutatója az árutermelés alakulása. A megye termelősövetkezeteiben 1958-ban a 100 kh redukált szántóra eső árutermelés 188 900 Ft volt és 1961-ben 235 300 Ft. A főbb mezőgazdasági cikkekből az árutermelés 1957-hez viszonyítva az alábbiak szerint alakul.

Kenyérgabona	145,5%
Zöldség	150,6%
Vágósertés	154,4%
Vágómarha	153,3%
Vágóbaromfi	199,5%
Tej	172,3%
Tojás	158,9%

A termelősövetkezetek vagyoni helyzetének változását az alábbi adatok mutatják:

	1958	1961
Beruházott vagyon	551 millió Ft	1586 millió Ft
Forgó vagyon	265 „ „	967 „ „
1 kh red. szántóra jutó össz-vagyon	3033 Ft	4344 Ft.

Az egy kh-ra eső szövetkezeti vagyon négy év alatt 43⁰/₀-kal nőtt. Az egy termelősövetkezeti tagra eső évi jövedelem 1958-ban 6439 Ft, 1959-ben 10 202 Ft és 1961-ben 11 418 Ft volt.

A felsorolt adatok mutatják azokat az eredményeket, amelyeket a közös gazdaságok az átszervezés óta elértek és bizonyítják a nagyüzemi gazdálkodás fölényét.

Lehetőségeinket a mezőgazdasági termelés fejlesztése terén még megközelítően sem használtuk ki. Sok olyan új termelési eljárás, módszer áll rendelkezésre, amelyek alkalmazásával növelhetjük a termelést.

Helyes talajművelési rendszer alkalmazásával, a rendelkezésre álló szerves- és műtrágya szakszerű felhasználásával növelnünk kell a talaj termőképességét. Szinte határtalan tartalékaink vannak az öntözéses gazdálkodás fejlesztésében. 1965-re mintegy 115–120 000 kh-n kell megyénkben szakszerű öntözést végezni. Ki kell használnunk az intenzív búzafajtákban rejlő tartalékokat. A második ötéves tervben az előző öt évhez viszonyítva a búza kat. holdankénti termésátlagát mintegy 4 mázsával kell növelni. Ez megyei szinten mintegy 8000 vagon terméstebbletet jelent, ami 270 000 ember évi kenyere. A kukorica termésátlagának növelése nagymértékben függ a termelés technikájától. 1965-ig 40–45 000 kh-ra növelhető az öntözéses kukoricatermelés. A szárazművelésű kukoricánál a megfelelő talajműveléssel, vetőmag, tőszám biztosításával kell növelni a termésátlagokat. 1965-ben 700–800 000 mázsával kell több kukoricát termelni, mint az előző öt év egy évre eső átlaga.

Megyénkben 140 000 kh rétet és legelő van. Eddig a mezőgazdasági művelés alatt álló területek közül ezek voltak a legelhanyagoltabbak. A rétek és legelők fűhozama néhány év alatt megkétszerezhető. Ha a terméshozamot megkétszerezzük, azzal még csak megkezdjük a rét- és legelőkben rejlő tartalékok kiaknázását.

A második ötéves tervben 5000 kh új nagyüzemi szőlő- és gyümölcs telepítést kell megvalósítani. Ezzel párhuzamosan végezni kell a kiöregedett, kisüzemi szőlő-, gyümölcssterületek rekonstrukcióját. Ezzel a szántóföldi művelésre kevésbé alkalmas, homokos területek gazdaságosabb felhasználását alapozzuk meg. A második ötéves terv következő éveiben növekszik a zöldségtermő terület. A zöldségtermelés szinte kizárólag öntözéssel fog történni, ami biztosítja a magas, biztonságos termésátlagokat. Fontos feladat a zöldségtermelésben a primőrúru előállítás. Ezt igényli a vásárlóközönség és megkívánja a zöldségtermelő gazdaság érdeke is.

Az állattenyésztésben legnagyobb tartalékok vannak, a tenyésztői munka további javításában. Fontos feladat a törzskönyvezési munka tökéletesítése és szélesítése, a tenyészállatok kiválogatása, pároztatása és a tenyészállatok maximális kihasználása. Az állattenyésztés jövedelmezőbbé tételének kulcskérdése az áruállatállomány forgási sebességének növelése. Minél kevesebb anya- és apaállattal, minél több áruállatot állítunk elő évente. Jelentős tartalékaink vannak az állatállomány takarmányozásának megjavításában. El kell érniünk, hogy minden gazdaságban szabvány szerint, megfelelő összetételű takarmányt etessenek az állatokkal. Ehhez szükséges, hogy váljék általánossá a takarmányok rendszeres beltartalmi vizsgálata. Meg kell oldannuk a gazdaságok takarmánytápokkal való ellátását és a takarmánytápok szakszerű felhasználását. Hogy a takarmányozás javításában milyen tartalékaink vannak, csak egy példával kívánom bizonyítani. A sertéshízlásban a megye gazdaságainak többségében a takarmány értékesülése 18–20⁰/₀-os. Szakszerű takarmányozással elérhető a 24–25⁰/₀-os dara-értékesülés. A takarmányozás jobbátétele fontos feladat a háztáji gazdaságokban is, hiszen a megye abraktermésének mintegy 35–40⁰/₀-a ott kerül felhasználásra. A takarmányozás technológiája viszont a háztáji gazdaságokban még lényegesen korszerűtlenebb a nagyüzemi gazdaságokénál.

A mezőgazdasági termelés fejlődését nagymértékben elősegíti a gépesítés előrehaladása. A főbb gabonafélék komplex gépesítése a közeli évek feladata. Mind nagyobb mértékben terjed el a speciális munkafolyamatok gépesítése, mint szénabetakarítás és szárítás, kapálás, vegyszeres gyomirtás, a zöldségtermelés egyes munkafolyamatainak gépesítése. A közeljövő feladata az állattenyésztés alapvető munkafolyamatainak gépesítése, a villamosenergiának a mezőgazdasági termelés szolgálatába állítása.

A mezőgazdasági termelés fellendítésének alapvető mozgó ereje az ember, szakértelmével, termelési tapasztalataival. Mind több szakemberre, mérnökre, közgazdászra, könyvelőre, mind több jól képzett szakmunkásra van szükség ahhoz, hogy az élet követelményeinek megfelelően fel tudjuk használni a tudomány, a technika fejlődésének eredményeit.

Pártunk és kormányunk a jövőben is nagy gondot fordít a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, messzemenő anyagi támogatást is biztosít. Ha ez párosul a mezőgazdaságban dolgozó szakemberek és a dolgozó parasztság jó munkájával, úgy az MSZMP VIII. kongresszusának határozatából a reánk eső feladatokat maradéktalanul végre fogjuk hajtani.

Bereczki Lajos

Adatok az 1944-es Szolnok megyei harci eseményekhez

(Második befejező közlemény.)

Ez az igen erősen mondható német ellentámadás október 13-ig csak *Kenderesig* tudott eljutni. Kenderesi feljegyzés arról tud, hogy: „13-án német ellentámadás indult, de csak a községházáig tudtak előre jutni, az oroszok mindjárt visszavetették”. – E feljegyzés és a helyi visszaemlékezések arról adnak számot, hogy a harcok határvonala itt volt, a szovjet–német előőrsök gyakran bejártak a faluba, s a község váltakozva volt szovjet és német kézen. Kenderesnél nem jutott hát tovább a Szolnokról indított SS páncélos ellentámadás. Harci előnyt nem sikerült kiharcolniok, legfeljebb a visszavonulásukat segítette elő a tiszai átjárókon Füred–Szolnok szakaszon.

Nem is juthatott tovább a német ellentámadás, mert közben a szovjet erők – a körösi átkelő helyeket biztosan tartva – *Dévaványán, Mezőtúron* át szakadatlanul felvonultatták csapataikat, amelyek *Dévaványa, Túrkeve, Karcag, Mezőtúr, Kuncsorba* körzetében voltak s állandóan támadták, zavarták a németeket. Október 11-én *Kunhegyesen* előretolt szükségrepülőtereket is biztosítottak maguknak, 12-én *Kunmadarasra* is bevonultak, telefon megfigyelő előőrseik 12-én *Derzstomajon* települtek. *Kunmadarason* ezt így örökítették:

„Az orosz hadsereg előcsapatai ugyan már 10-én megjelentek a község határában, a községbe azonban csak 12-én, a késő esti órákban kezdték meg bevonulásukat. Az első bevonuló csapatok magukat partizánoknak nevező alakulatok voltak. A reguláris csapatok bevonulása 14-én késő délelőtt kezdődött meg. Mivel a német csapatok Tiszafürednél s Tiszafüreddel szemben a Tisza túlsó partján ellenállásra rendezkedtek be, községünk az arcvonal mögötti események közponjába került heteken át. Magasrangú katonai parancsnokságok, rádió, telefon és szikratávíró szolgálatok székhelye lett. Ez idő alatt a német léghaderő kötelékei a község ellen 3 ízben, a határ ellen 1 ízben intéztek légi támadást. A támadásoknak 3 halálos és több súlyosabb–könnyebb sebesült áldozata lett.”

A *Kunmadarason* székelő parancsnokság ellen *Kunhegyes* felől próbálkoztak támadni a németek:

„Október 14-én a kunhegyesi legelőnél, ahol szükségrepülőterük volt a szovjet csapatoknak, voltak harcok. A németek ugyanis Tiszaroff felől tankkal jöttek, itt 5–7 német katona esett el. Október 15-én, vasárnap Tiszaroff felől bejöttek a németek, de még akkor nap este harc nélkül vissza is mentek és 16-án, hétfőn visszajöttek a szovjet csapatok.”

3. Szovjet támadás a tiszai átkelőhelyek elfoglalására.

Megyénk tiszántúli részén harcoló szovjet hadsereg csapatai – miután sikeresen megállították a német csapatok mindkét támadását – kisebb jelentőségű előőrsi harcok

után október 16-án indították meg újabb előretörésüket *Tiszafüred* felé, hogy a németek visszavonulási útját elzárják a Tiszán való átkelésükkel. Mikor még német kézen volt *Fegyvernek*, *Szapárfa*, *Tiszabő*, *Törökszentmiklós*, *Tiszabő*, *Óballa*, *Szajol*, *Tiszapüspöki* körzete, de már *Tiszafüredtől Tiszaroffig* szovjet csapatok közelítették meg a Tisza vonalát. *Tiszaburát* október 12-én, *Abádszalókot* pedig előző napon, de itt még néhány nap kisebb harcra került sor a Tisza túloldaláról visszatérő német és magyar csapatok között. Ezután azonban nagy tömegű szovjet erő szabadította fel a községet október 17-én.

Kunmadaras felől okt. 16-án indult meg a Vörös Hadsereg nagymérvű támadásának előkészületi aktusa *Tiszafüred* felé. Csapattesteik három irányba haladtak előre: *Tiszaórsön át Tiszaigarnak*, *Tiszaszentimrén át Tiszaszöllősnék* és *Kunbegyesen át Gyendának*. *Tiszaórsöt* október 17-én elérték, s így a Hortobágy térségében bekerített németek támadását *Nagyiván* felől biztosították, s a következő napon már *Tiszafüred* közvetlen szomszédságában, *Tiszaigaron* voltak. Október 18-án délután 2 órakor megérkeztek előőrseik, s az éjszaka folyamán szovjet csapatok telepedtek meg a felszabadított községben s *Tiszafüred* bevételéig ott táboroztak. Harcok nem voltak. A másik irányban történő előretörés *Tiszaszentimrét* október 17-én a déli órákban érte el, s 13-án már *Tiszaszöllöst* is elfoglalták. Ekkor innen betévedt német menekülő teherautóval pár perces utcai harc volt *Tiszaszentimrén*.¹⁰ A harmadik irány *Tomaj-Kunbegyese* felé indult, hogy *Abádszalókot*, *Burát* és *Roffot* elérje. *Kunbegyese* október 16-án elérve, e térségben történő kisebb jelentőségű járőrharcok miatt, melyről Gyendán azt írják, hogy még csütörtökön a délelőtti órákban volt, csak 19-én vonultak fel csapataik a Tisza vonalán *Roff* és *Füred* között, *Örvényre* pedig 20-án mentek.

A tiszafüredi hídfő megközelítése tehát október 16–19-én megtörtént. A visszavonuló németek itt már nagyobb ellenállást nem tudtak kifejtteni, csak a község nyugati, északnyugati részében, mely a Tisza folyó irányában húzódik. Itt csekély gyalogsági erőkkel vetették meg a lábukat. E részen gyalogsági kézi és gépfegyverek alkalmazásával harcok fejlődtek ki az október 20-án, pénteken reggel bevonuló felszabadító csapatok között. E harcok azonban már napközben elcsendesedtek. A németek a híd előtti területet aláaknásították s a hidat felrobbantották.

Október 20–25 között viszonylagos csend uralkodott a tiszai front *Rofftól Füredig* terjedő részén, néhány akna gránát robbant s egynéhány belövés történt, mely megmagyarázható a németek menekülésével, valamint a szovjet hadsereg tiszai átkelési hadműveletének előkészületeivel és a németek által megkísérelt harmadik ellentámadással, mely erre a néhány napra a harcokat *Törökszentmiklós*, *Türkeve*, *Mezőtúr* térségébe terelte.

Mielőtt azonban ezzel megismerkednénk, vessünk még egy pillantást a tiszai előretörés másik iránya a *Szolnoktól* délre fekvő átkelés lebonyolítására s a szolnoki front *Szolnoktól* délre eső szakaszára, az ott folyó átkelési előkészületekre. A szovjet hídfő délről való megtámadására irányult. Itt a 46. szovjet hadsereggel egyesült román hadtestek tartották a frontot. *Rákóczifalva*, *Tiszaföldvár*, *Nagyrev*, *Tiszainoka*, *Tiszakürt*, *Tiszasas* térségében túlnyomórészt románok voltak. Ezt az előretörést a türkevei szükségrepülőterén felszállt repülők támogatták. November 11–12 után e repülőteret teljesen a románok repülő hadereje vett át, melyet *Emánuel Jonescu* tábornok vezetett. Ezidőben 3–4000-re becsülték számukat. December 9-én *Törökszentmiklósr*a távoztak. E tiszazugi vonalon október 16-ig csak kisebb jelentőségű járőrharcok folytak. De a tiszafüredi előretörés idejével egyszerre támadás kezdődött. A feljegyzések között csak az inokairól tudunk bővebbet. Itt október 16-án járőrharc alakult ki, mely október 17-én *Tiszakürtön* is megisméltődött a reggeli órákban az orosz–román és a magyar járőrök között a gőzmalom körül a *Tiszainoka* felé vezető műúton. Ettől kezdve rövid megszakításokkal délelőtt 1/211-től mintegy három hétig a tüzérségi párbaj *Tiszainoka* és *Tiszakürt* körzetében, ahol a szovjet és román csapatok pontonhidak

készítésébe kezdtek. Október 22-én a harcok nagy erővel folytak. Ekkor eltalálták a református templomot is, ahol a megfigyelő szolgálatot tartották a felszabadító csapatok. Ezután rendeltetett el Tiszainoka és Tiszakürt kiürítése. A két község lakossága az 5–6 km-re levő szőlőkbe húzódott meg ezalatt október 22–november 5-ig. *Öcsödre és Kunszentmártonba* jártak élelmet beszerezni. Nehéz idők voltak a lakosság számára, mert közben állandóan folytak a váltakozó erősségű harcok. A szovjet haderő állandóan felderítő hadműveleteket folytatott, mert biztosítani kívánta az inokai hidépítést. Ez utóbbi nagy áldozatot kívánt. Október 22-én Kürtnél esett el Alexandr. Safanova tüzérkapitány is, aki a tiszakürti temetőben diszírhelyen nyugszik.

A Tisza vonala ellen megkezdett erős szovjet előkészületekre a németek ismét elkésve indították meg az ellentámadást. Szolnoktól északkeletre a Tiszán lefelé Tiszabölg terjedő szakaszt kivéve megyénk teljes tiszai részén a szovjet haderő felvonult, amikor október 19-én a szolnoki hídfőből a német SS páncélos hadosztály az újonnan szervezett 24-es páncélosokkal megerősödve gyors támadásra lendült Kisújszállás és Karcag irányába, valamint Rákóczi falván át Kengyel, Tiszaföldvár, Mezőtúr, Túrkeve felé.

Ellentámadásuk első iránya: Rákóczi falva, Kengyel, Martfű, Tiszaföldvár volt. Rákóczi falvát október 19-én érték el s 25-ig voltak bent, honnan a szovjet csapatok október 25-én üzték ki újra őket. „Ez alkalommal csak kisebb ütközet fejlődött ki, melynek során a falu két végén egy pár ház elpusztult, a temetőben egy kripta és néhány síremlék esett a harc áldozatául.” Kengyelt repülő támadás alá vették október 19-én a németek, majd nyugat felől löni kezdtek a községet, a templomot is eltalálták. Másnap, 20-án német gyors csapatok vonultak a községbe, honnan a szovjet csapatok előzőleg visszahúzódtak. Kengyelről október 23-án sikerült a németet kemény harcok után kiűzni és a községet visszafoglalni véglegesen. Ezek a harcok igen sok rongálódást okoztak a községben. Tiszaföldvárig nem jutottak el a német támadók, de külterületén, Martfűn voltak harcok, ahonnan többször szállítottak halottakat Tiszaföldvárra temetni.

Az ellentámadás másik iránya Törökszentmiklóson át történt. Kuncsorba, Mezőtúr, Túrkeve elfoglalása volt a cél. A Szolnokról jövő erős, nagyméretű német tankokból álló kötelék a szolnoki műútról Pusztaszurinál ért le és a szántóföldeken át haladt a tiszaföldvári köves útra, hol az 5. dűlő táján folytatta útját. Egy közülük a Tenyő felé eső részen aknára futott.¹¹ A könnyű harckocsik és a páncéltörő ágyúk Törökszentmiklósról mentek Mezőtúr felé október 19-én. Közülük csak egy autó tudott visszamenekülni, mert ütegüket teljesen szétverték Mezőtúrnál.¹² Valószínű, hogy Pusztatenyő, Kuncsorba és Szapárfalutól délre eső félkörben, Mezőtúr, Túrkeve és Kuncsorba térségében kerülhetett sor nagyobb ütközetre. Erről szükséztűvek a jelentések. Inkább a város, vagy község elleni német ellentámadást részletezik. E német ellentámadás Mezőtúrnak, Túrkevének szólt, de a kuncsorbaiak sem kerülhették el következményeit. Túrkevéen a németek támadása október 19-én 1/2 9 órakor kezdődött meg, Mezőtúr felől szólaltak meg a tüzérségi ágyúk s déli 1/2 1 órára még erősebb tűz alá került a város. Délután 3 órakor pedig a szükségrepülőteret érte bombázás, majd fedélzeti fegyverekkel lötték a város keleti felét, ahol a szovjet csapatok visszahúzódtak. A várost magát csak október 20-án 1/2 12 órakor foglalták el. Ez időtájt érte Kuncsorbát a német ellentámadás a mezőtúri oldalról. A németek a külterületen támadtak, belétek a községbe s a róm. kat. templomot meg is rongálták. Helyi jellegű harcra az északi iskolánál került sor, s anyakönyvi bejegyzés szerint október 23-án is volt halott aknatalálat következtében. Legbővebben a túrkevei feljegyzés tájékoztat erről a német támadásról. Leírja, hogy 30 „Tigrissel” és kb. 80–85 harckocsival utcai harcra rendezkedtek be a község nyugati felén. Párducaikat az utcák kereszteződésén és a Piac téren állították fel, s a harckocsikat szétszórták az utcákon.¹³

Az október 20-i események túrkevei leírása:

„...de. fél 12 óraker német páncélosok jöttek a városba cca 30 tigrissel, 80-85 különféle kisebb-nagyobb harckocsival, tankkal, ágyúval felszerelve... A városba érkezett német páncélosok a város nyugati részén, a Thököly, Mikszáth Kálmán, Rákóczi és Széles utcákon és a város közepén helyezték el harci gépeiket. Tigrist állítottak fel közvetlenül a református és a r. katolikus templomok elé, a tornyok alá... Az ágyúk felállításából úgy látszott, hogy Gyoma-Endröd felől várták a támadást. Így volt október 21-én egész nap. Nagy aggodalom fogta el a lelkeket, mikor mindezek mellett ázni kezdték ennél-annál az utcakereszteződéseknél a lövészárkokat is... Október 22-én reggelre kelve a németek – nagyobb harcok nélkül – eltűntek.”

A németek nem jól számítottak, mert a szovjet csapatok október 22-én Ececgfalva, Kisújszállás felől szabadították fel újra a várost. Csak kisebb harcra került a sor hajnalban. A szovjet erők 23-án már zavartalanul haladhattak át a városon. Rengeteg csapat és csapattest átvonulását szemlélték végig a keviek. Október 25-től már a repülőteret is megépítették, s pár napon belül újra használatba vehették.

A túrkevei német ellentámadással egyidejűleg Mezőtúr ellen is támadtak a németek, s a harckocsik és tankok a város közepéig tudtak behatolni, s utcai harcokra 21-22-én került sor. A mezőtúri feljegyzés sajnos nagyon szűkszavú e harcokról, annyit megtudunk belőle, hogy ekkor szakadt be a templom kupolája.

A Túrkeve és Mezőtúr ellen indított német ellentámadás eredménytelen volt, a szovjet hadvezetőség Karcag felől indított támadással megsemmisítő csapást mért rájuk s Törökszentmiklós térségébe visszatérítésre kényszerítette őket.

A német ellentámadás harmadik iránya szintén erre a sorsra került. Ez is Szolnok felől indult Törökszentmiklóson át Kenderes, Kisújszállás, Karcag felé, de ez is beleütközött a szovjet páncélosokba, amelyek Karcagról két irányba haladtak előre. Egyik irányuk Ececgfalván át Túrkeve, Mezőtúrt szabadította fel és számolta fel a németeket, másik irány Kenderes határából űzte ki őket.¹⁴ E német ellentámadás súlyos harcok árán tudta csak kézben tartani a debreceni főútvonalnak törökszentmiklósi részét. Október 21-én a református espéres is haza tudott térni Pestről. A német páncélosok nem jutottak el még Kisújszállásig sem. Kenderesre befutott ugyan 3 párdúc, s mintegy 150 főnyi csapat és kivetették a szovjet előőrseket a kisújszállási határba. A páncélosok ekkor döntötték ki a lelkeszlakás alsó bejárati kapufélfáját. A németek a község újtelepi részén, a Kisújszállás felé eső külső szélén, a Tóalj dülőben, tehát a község keleti szélén arcvonalat alakítottak. Karcagig szeretett volna előrejutni a német ellentámadás, hogy a Füred felé vonuló szovjet erőt akadályozza, de ennél tovább eljutniok nem sikerült. Október 21-én előkészítették a karcagi ellentámadást, de páncélos ékjük már ezt nem tudta hasznosítani. A karcagiak ezt is megszenvedték: „Október 21-én erős német bombázó kötelék támadta a várost. Több ház összeomlott, sok sebesült és halott volt a város minden részén”.

Több ellentámadással nem is próbálkoztak a németek. Ezzel befejezéshez közeledt megynk tiszántúli részéről teljes visszavonulásuk. Más tevékenységet már nem tudtak kifejteni, mint a szovjet erők előnyomulását Szolnok-Törökszentmiklós térségében és a tiszai átkelésük zavarását. Nem sok eredménnyel, mert a Vörös Hadsereg hozzálátott a megye tiszántúli részének teljes megtisztításához s a tiszai átkeléshez.

A szovjet páncélosok, miután felszabadították Túrkevét és Mezőtúrt, megindultak a visszavonuló német egységek szétszórására, a menekülők üldözésére. Október 23-án felszabadították Kenderest. Október 24-én délután 2 óraker visszafoglalták Törökszentmiklóst, s a Szajol felé visszavonuló németeket állandó tűz alatt tartották. Harckocsizó csapataik, páncélos ütegeik, tüzérségi ágyúik Törökszentmiklós utcáin voltak felállítva. Fegyvernek, Tiszabó, Tiszapüspöki, Szajol körzetében szétbomlott és bekerített német egységek részben Szolnok felé, részben a Tisza valamelyik átjárója felé próbálkoztak a futással. Törökszentmiklós felszabadítása után meghátráló SS-ek a szol-

noki hídfőben még összeszedték megmaradt erőiket s védelemre rendezkedtek be, de már a Tisza-vonal további védelmére képtelenek voltak a szovjet rohamozás ellen. A szovjet páncélosok Szajol és Szolnok felé törtek, *Tiszapüspököt* október 25-én, *Tiszabótot* október 27-én felszabadították. Megkezdhették hát megyénk Tisza szakaszán átkelő és támadó hadműveleteiket. *Abádszalóknál* volt még egy kisebb jelentőségű tisztító harcművelet, a kappanrévi csata, október 23-án.

A szovjet erők a tiszai átkelés biztosítása érdekében megyénk egész hosszában egyszerre indították támadást a túloldalon védelemre berendezkedett csapatok ellen. Tiszazugban Tiszainoka körül folytak a már fentebb említett harcok november 5-ig. A *Tiszavárkonynál és Vezensynél* átkelt seregek előőrseikkel október 26-án már *Szandánál* jártak Szolnok alatt. A törökszentmiklósiak úgy emlékeznek, hogy a városban állomásozó szovjet csapatok a Vezensy, Várkony környéki átkeléshez vonultak el s nehéz harcokról beszéltek. *Tiszaburánál, Tiszaroffnál* szintén nehéz harcok folytak. A tiszafüredi átkelés is sok áldozatba került.

Tiszaburai emlékezés:

„...községünk, mely közvetlenül a Tisza mentén nyúlik el, fronttá alakult, ahol azután az ágyúk és aknavetők harca három héten szinte szüntelenül folyt... mindaddig tehát, amíg az oroszok át nem keltek a Tiszán. Községünk tele volt katonasággal. Lakosságunk legnagyobb része éjjel-nappal pincékben, bunkerekben tartózkodott. A túlsó oldalról a magyar-német tüzéség ontotta a tüzet községünkre, falunk területéről... egyes házak udvaráról pedig az oroszok viszonozták azt... Épületekben, lakóházakban sok kár esett.”

A tiszaroffi már dátum szerint sokkal pontosabb, mert két hét kritikus időről beszél, mely október 25-november 9-ig tartott, „amikor a község belterületéről a Tiszán túlrá intézett erős aknavetőtüz ellensúlyozására a német tüzéség löni kezdte a falut. A lakosság két hétig szinte éjjel-nappal a pincékben és óvóhelyeken tartózkodott. Rengeteg épületkár keletkezett, s az ablaküvegek alig valahol maradtak épségben”.

Tiszafürednél ugyancsak október 25-én kezdődtek el a harcok, melyről s az utána következő harci eseményekről a következőket olvashatjuk a tiszafüredi visszaemlékezésben:

„1944. október 25-én este 20 órakor kezdődött az erősebb harci tevékenység, amikor kölcsönös ágyútűz indult meg az egymással szembenálló haderők között. Ennek következtében 25-ről 26-ra virradó egész éjszaka idején községünk állandó ágyútűz alatt állott. ... Három héten át volt községünk az arcvonal színterén. Ez idő alatt nagyon súlyos napokat és nagyon félelmes órákat kellett átélnünk. Október 27-én 9 óra 30 perckor német repülőraj bombázta a községet. Emberéletben is több áldozata volt e bombázásnak, de épületekben, lakóházakban igen jelentős károkat okozott. Ugyanezen a napon déli 12 órakor Tiszabábolnánál egy tiszai kompon átjött német páncélos harcokcsi, az ún. réti útról lőtte református templomunk tornyát, ahol akkor orosz megfigyelők és híradók teljesítettek állandó szolgálatot. Ekkor 11 találat érte tornyunkat. Ugyanezen a napon 15 óra 30 perckor megismétlődött a német repülőraj támadása községünk ellen. Annak befejeződése után közvetlenül a réti útra ismét befutott német páncélos harcokcsi újból lőtte templomunk tornyát... (később így ír az arcvonalharcokból különösen súlyos volt a november 1-, 2-, 3-, 4- és 5-i harc. Ezekben a napokon községünk állandóan ágyútűz alatt állott. Valószínűnek kell tartani, hogy a Tiszán az áthatolás november 5-ről 6-ra virradó éjjel történhetett meg, mert ez időtől kezdve enyhébbé vált községünkre nézve a harci helyzet, amennyiben ágyúzás nem érte többé községünket. Azonban a határból kézi és gépfegyvertűz alá még később is került elvéve községünk. A közvetlen háborús veszedelem elmúlását november 11-től kell számítani...”

A Tiszazugban *Tiszainokánál* is a füredi átkeléssel egyidejűleg lépték át a szovjet

csapatok a Tiszát. A kiürített falukba ugyanis november 5-én kezdett hazaszállingózni a lakosság.

A lakosság tanácstalan volt mindenfelé, a harci eseményekről keveset tudtak. Az összeegyeztetett feljegyzésekből lehet csak kideríteni az események láncolatát, s ma már tudjuk, hogy a szovjet hadsereg *Túrkeve, Tiszaföldvár* helyiségekben vonta össze csapatait s itt készült fel *Szolnok* elfoglalására. Szájhagyomány azt tudja, hogy maga *Tolbuczin* is itt volt a haditerv megbeszélésén. E csapatösszevonások alkalmával Tiszaföldvárt november 5-én kiürítették, ahol akkor már állandó volt az átvonulás.

„A katonai parancsnokság dobszó által elrendelte, hogy a lakosság 20 napi élelemmel 24 órán belül hagyja el a községet, s hurcolkodjon ki a község őszöllői részébe, Mivel a köves főutakon az állandó katonai átvonulások miatt lehetetlen volt a közlekedés, a sáros, síkos mellékutakon indult meg a „népvándorlás” a kijelölt szőlők felé. 20–25 ember zsúfolódott össze egy-egy szobában, vagy borházban. A 20 napos kilakoltatásból 53 napos lett.”

Túrkevében csak részleges volt a kiürítés, s tudnak arról is, hogy a felvonuló hadsereg itt ünnepelte az októberi forradalom évfordulóját. Ezt olvashatjuk a részletes feljegyzésekben:

„Magáról a hadihelyzetről ezekben az időkben nem lehetett semmi biztos hírt hallani. Azt hitte mindenki, a nehezén túl vagyunk. Jöttek, mentek a csapatok, de hírt egyik sem hozott. Csak október 31-én érkezett két orosz katonai parancsnokság által kiadott hírlap. Csend volt pár napig. Felvonulások. November 4-re kelve új csapatok érkeztek. Szerre a városban s így a piactéren is tankokat, ágyúkat állítottak fel. Ennek láttára hírek keltek szárnyra újabb német betörésről. A hír, mint később is annyiszor, álhírnek bizonyult. Az ágyúk csak előre küldött részei voltak annak a nagyobb, mindenféle fegyvernemből álló csapatnak, mely november 7-re virradó éjjel 3 órakor lepte el a várost. Egész utcákat kiürítettek. Ez a töménytelen embert számláló sereg Túrkevéen ünnepelte az orosz forradalom évfordulójának két napos ünnepét. Csak november 9-én indult tovább a sereg, de elvonulása is pár napot vett igénybe. Talán éppen a Tiszán való átkelésre, s Szolnok elfoglalására indult sereg volt.”

A túrkeveiek akkor még nem tudták, mi már tudjuk, hogy a hadsereg valóban Szolnokra indult, hogy átkelve a Tiszán, egész Szolnok megyét felszabadítsa, s egész országunkat megszabadítsa a német megszállóktól. Az ünneplés méltó aktusa volt Szolnok megye tiszántúli részének felszabadításához.

Az új élet kezdetének néhány jele.

A felszabadulás utáni eseményekkel kevésbé foglalkozhatnak a feljegyzések, naplók, kárjelentések, mert általában 1944 decemberében, vagy januárjában elkészítették őket. Néhány adattal azonban mégis szolgálnak. Lássuk még ezeket is befejezésül.

Ahol nagyobb harcok nélkül történik a szovjet csapatok érkezése, ott a visszaemlékezések pozitíve értékelik a felszabadulás történelmi eseményét. Bucsáról így ír a lelkész: „bejövetel harc nélkül történt október 8-án az esti órákban. A lakosság rövidesen megbarátkozott az orosz katonákkal úgyannyira, hogy igen nagy részének nemhogy megpróbáltatása lett volna, hanem igazán, valóban örvendeztek”. Vass Antal Dévaványán ezeket írta: „barátságos hangon biztatták a népet, ne féljenek, senkinek sem lesz semmi baja.” „Túrkevéen a lelkipásztor egy orosz őrnaggyal beszélt október

9-én, s azt mondta neki: az életnek minden tekintetben kell folytatódnia, istentiszteletet lehet tartani.”

Ahol harcok voltak, ott negatív is leírják a tényeket. Sokkal nehezebb, megpróbáltatásokkal nehezített volt a község, vagy város lakóinak élete. Sokat szenvedtek a harcok miatt, de az emberi felelőtlenség miatt is, mert akadtak olyanok, akik a háborús időszakot kihasználva, a lakások fosztogatásától sem riadtak vissza, sőt akadt néhány rosszindulatú egyén a lakosság között, akik másoknak féltelmes napokat okoztak. Legrosszabb ott volt a helyzet, ahol bor volt, mert a bor miatt sok zaklatásnak voltak kitéve, s az ittas katonák kellemetlenségeket okoztak. Ez történt Burán is. A harcok alatt ebből bizony nehézségek álltak elő más helyeken is. A véglegesen helyét elfoglaló szovjet parancsnokság megérkezése után azonban mindenütt azonnal helyreállt a rend és fegyelem. Roffon feljegyezték, hogy a rend a parancsnokság telepődése után teljesen helyreállt s kezdetét vette az élet örvendetes rendje. Kunhegyesen ez időtájt így vélekedtek: „... az átvonuló csapatok vezetői tiltották a kilengéseket, de nem lehettek ott mindenütt”.

Az új élet megindulásának mindenfelé az volt a legbiztosabb jele, hogy az előljárást megbízták az ügyek intézésével, legtöbb helyen az elmenekülés miatt újakat bíztak meg vagy választottak a lakossággal. Tizsakürtön pl. az orosz parancsnok november 11-én, tehát közvetlenül a háborús aktus befejezése után elrendelte az új községi választást. Több helyen a szovjet városi parancsnokok érintkezésbe léptek az itthon maradt értelmiséggel, hogy velük együtt kezdjenek fáradozni az újjáépítés munkájában. Kunszentmártonban ez történt: „A város orosz parancsnoka decemberben magához kérte az egész intelligenciát, hogy a gyűlést vezető négy orosz magas rangú tiszt jelenlétében az új világ problémáit tárgyalják meg.”

Nagy elismeréssel történik mindenfelé említés az újjáépítés megkezdéséről, templomok, iskolák, lakóházak tatarozásáról, javításáról. Kunszentmártonban volt a szovjet vezérkar politikai, sajtó és propaganda osztálya, s ez utasította az előljárást a református templom javítására. Dévaványán az úrvacsorai bort is a szovjet parancsnokság adta a gyülekezetnek. Nem kétséges, hogy ahol nagyobb mértékű újjáépítési munkákba kellett kezdeni, ott nem volt könnyű népünk életében az új kezdés, mert megfeszített munkát követelt tőlük. Hidak, repülőterek, vasutak építésénél minden munka az ország újjáépítéséhez tartozott. A németek által felrobbantott szolnoki, tiszafüredi és a többi hidak építésére heteken keresztül 2–300, sőt nagyobb csapatokban is ment dolgozó népünk 18–70 éves korosztálya. Pakolást, fuvarozást, főzést s egyéb munkákat mi már az újjáépülő ország első szolgálatainak látjuk. Akkor robotnak mondták és nehezek voltak, de a kezdődő új élet jeleit hirdették.

A rend és fegyelem szinte hetek alatt helyreállt, s a közérdekű munkákon túl az épületek javításait is hamarosan el tudta végezni a lakosság. A megrongálódott iskolákat javították ki leghamarabb. *December elejéig a megye tiszántúli részében mindenütt megkezdődött a tanítás. Tizsaszentimrén november 16-án, Tizsaroffon november 22-én, Túrkevény november 26-án, Tizsabarán december 11-én és így tovább.* Talán legkésőbb Törökszentmiklóson tudták megkezdeni december 7-én. Itt a katonai szolgálatot teljesítő tanítók helyett az otthon tartózkodó tanítóképzősök segítettek

az oktatásban. Az iskola padjaiba akkor beülő gyermekeknek az átviharzó háború borzalmas pusztítása egy-egy megdöbbentő emlék ma már. Az utánuk következő nemzedék pedig már csak felnőttek emlékeiből hallhatja azt, hogy e vidéken súlyos és nehéz harcok árán kezdődött meg az új élet. Mi felnőttek pedig azt tanítjuk nekik, hogy örködjenek velünk együtt azon, nehogy valaha is háború legyen országunkban.

Szolnok megye felszabadulásának időrendi táblázata:

- Az alább közölt összeállítás eredetije a Szolnoki Állami Levéltárban van. 15) Minden változás nélkül közlöm. A Nagykunsági em. levéltárban található feljegyzésekkel ellenkező dátumokat jegyzet rovatban jelzem. 16.)
1944. október 6.: Kétpó, Szelevény.
 1944. október 7.: Rákócziújfalu, Örményes, Kungyalu, Tiszatenyő, Mezőtúr, Martfű, Ócsöd.
 1944. október 8.: Kuncsorba, Mesterszállás, Kunszentmárton, Cserkeszöllő, Kisújszállás, Túrkeve, Mezőhek, Tiszaföldvár, Várkony.
 1944. október 9.: Kenderes, Kunhegyes, Tiszassas, Csépa, Tószeg, Vezseny, Karcag.
 1944. október 10.: Tomajmonostora, Cibakháza, Nagyrév.
 1944. október 11.: Tiszainoka, Abádszalók, Tiszakürt, Kengyel.
 1944. október 13.: Tiszagyenda.
 1944. október 14.: Kunmadaras, Tiszabura, Tiszaroff.
 1944. október 17.: Tiszaug, Nagyiván, Tiszaigar, Tiszaörs, Tiszaszentimre.
 1944. október 18.: Tiszaszöllös.
1944. október 19.: Tiszaderzs.
 1944. október 20.: Szajol, Szászberek, Örvény, Szapárfalu, Fegyvernek.
 1944. október 21.: Oballa.
 1944. október 23.: Rákóczifalva.
 1944. október 24.: Tiszafüred, Törökszentmiklós, Surján.
 1944. október 25.: Tiszapüspöki.
 1944. október 26.: Szandaszöllös.
 1944. október 27.: Tiszabó.
 1944. november 4.: Szolnok, Besenyszög.
 1944. november 7.: Kőtelek, Nagykörű, Zagyvarékas.
 1944. november 11.: Jászládány, Jászboldogháza.
 1944. november 12.: Jászsalszentgyörgy, Tiszasúly, Alattván, Jánoshida.
 1944. november 13.: Jásztelek, Jászkisér, Jásziván.
 1944. november 14.: Jászberény, Jászapáti, Jászdózsa, Jászsztandrás.
 1944. november 15.: Jászfelsőszentgyörgy, Jászkóhalma, Pusztamonostor.
 1944. november 16.: Jászágó, Jászarokszállás.
 1944. november 17.: Jászfényszaru.

Kormos László

10. Tiszaszentimrén eltemetett német katona azonossági cédulája ma is meg van lelkész-nél 1 Baukp. 699.159 jelzésű.
11. Kiegészítve édesapám elbeszélésével.
12. U. a.
13. SS Párducok lehettek. Ez B o r u s J. i. m.-ből kiderül. Nagyobb harc a bejövétel alkalmával volt, sok kár esett az épületekben. Helyi feljegyzés szerint 220 szovjet katona is elesett.
14. A Vörös Hadsereg 6. páncélos hadteste lehetett.
15. Borus József történész volt szíves e leírt adatokat rendelkezésemre bocsátani. Tanácsalért ezúton is köszönetet nyilvánítok.
16. A közölt adatok általában megegyeznek a helyi visszaemlékezésekkel is. Az eltérések

nyilván abból adódnak, hogy a felszabadítási időpontul egyik helyen a szovjet elő-
 őrsök megjelenését, máshol a reguláris csapatok bevonulását tekintették. Így van ez pl. Kunhegyes, Kunmadaras, Tiszabura, Tiszaroff, Tiszaigar esetében, mely tanulmányomból kiderül, Rákóczifalvánál Rákócziújfalu néven az első járőri, Rákóczifalva néven pedig a német ellentámadás utáni felszabadulás dátuma van lejegyezve. Törökszentmiklós esetében nincs megemlítve az első, csupán a második bevonulás, Tiszafürednél felszabadulási időpontul október 24-ét jegyezték fel, viszont levéltárunkban a helyi krónika október 20-ra teszi az eseményt. Valószínű itt a helyi jellegű harcok miatt van az eltolódás.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének hatása a megyei áruforgalom alakulására

Altalában vitatott téma az, hogy a parasztság gazdasági helyzetében bekövetkezett változások milyen irányban befolyásolják a falusi lakosság életmódját, fogyasztási szokásait, kulturális igényeit, élelmiszer és iparcikkek iránti keresletét.

E cikk keretében az eddigi tapasztalatok alapján és a rendelkezésre álló konkrét számok birtokában szeretnénk bemutatni a megyei áruforgalom és egyes cikkek forgalmának alakulását a mezőgazdaság szocialista átszervezésének idején, valamint az ezt követő időszakban.

Szolnok megye területén a mezőgazdaság szocialista átszervezése 1959 tavaszán erőteljes lendületet vett és még ebben az évben lényegében befejeződött. A termelőszövetkezeti mozgalom gyors fejlődését bizonyítja az, hogy míg 1958. év végén, tehát a fejlődést megelőzően a termelőszövetkezetek birtokában lévő összes terület 247 734 kh-t tett ki, ezzel szemben 1959 végére a termelőszövetkezetek birtokában lévő terület 650 618 kh-ra emelkedett. *Ezzel a megye össz-területének – beleszámítva az állami területeket is – 97,9 százaléka a szocialista szektorhoz tartozik. A földterület fejlődéséhez hasonlóan növekedett a tsz-tagok száma is. Az 1958-as 20 501 taggal szemben ma a tsz-tagok száma meghaladja a 72 ezret.*

Ez a társadalmi átalakulás nagy változást hozott a parasztság életmódjában, megváltoztatta a parasztság jövedelmének nagyságát és a jövedelemszerzés és felhasználás módját. A paraszti lakosság jövedelme állandó növekedést mutat és a jövedelem nagyobb része a termelőszövetkezetekben végzett munkából ered, ez mellett számottevő a háztáji gazdaságból eredő, valamint van még egyéb forrásból származó jövedelem is. A paraszti jövedelem felhasználásának szempontjából jelentős szerepet játszik az a tény, hogy a megszerzett jövedelemből nincs, vagy igen minimális az a kiadás, amit a parasztságnak termelésre, termelési eszközök vásárlására kell fordítani. A jövedelmet szinte teljes egészében a személyes szükségletek kielégítésére, különböző szolgáltatások fedezésére, valamint áruvásárlásra lehet fordítani, és ez a tényező, ami jelentős hatással van a kereskedelmi áruforgalom alakulására. Természetesen itt számolni kell azzal, hogy a jövedelem egy része – takarékbetétként, vagy más módon – tartalékolásra kerül.

A paraszti lakosság vásárlásait az FMSZ bolthálózat által lebonyolított áruforgalom keresztül lehet a legmegfelelőbben elemezni, mivel az FMSZ-ek boltjai a mezőgazdasági jellegű városokban és községekben látják el a lakosságot áruval. Az FMSZ kereskedelem a megyei áruforgalomnak több mint a felét bonyolítja le, és ez azt jelenti, hogy az FMSZ-i forgalom erősen befolyásolja a megye össz-kereskedelmi forgalmát is. Emellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényezőt sem, hogy a nagyobb városoknak mint pl. Solnok, Jászberény, Törökszentmiklós – jelentős szívó hatása

van, tehát a paraszti vásárlóerő egy része ezeken a helyeken lévő állami üzletekben csapódik le.

Ezeket jól mutatja a megyei áruforgalom alakulása a mezőgazdaság átszervezésének idején, illetve az azt követő időkben.

Az áruforgalom alakulása

Év	Megye összesen		Megyéből fmsz	
	mill. Ft	%	mill. Ft	%
1958	1937,2	100,0	1046,1	100,0
1959	2205,6	113,8	1201,0	114,8
1960	2399,9	123,9	1294,4	123,7
1961	2416,2	124,7	1291,5	123,4
1962	2536,	130,9	1356,9	129,7

Az áruforgalom alakulása híven tükrözi a mezőgazdaságban bekövetkezett változásokat. A termelészövetkezeti mozgalom gyors fejlődésével egyidőben ugrásszerűen megnövekedett az fmsz-ek forgalma és ezzel egyidőben – ennek hatására – a megye áruforgalma.

A földművesszövetkezeti forgalom 1959-ben 14,8⁰/o-kal haladta meg az előző évit, 1960-ra pedig további 10,8⁰/o-os emelkedés volt tapasztalható. Az 1961–62-es években ez a gyors emelkedés lelassult, a felfutás üteme mérséklődött.

Az áruforgalom nagyarányú felfutásában az 1959–1960-as években jelentős szerepet játszott a termelészövetkezetbe lépő parasztság egyszeri többletjövedelme, amit a bevitt gazdasági felszerelések, berendezések és állatok után kapott.

A paraszti életmódban bekövetkezett változás megváltoztatta a paraszti lakosság árukeresletének irányát, és ezzel összefüggően az össz-áruforgalmon belül egyes cikkek forgalma a korábbi kereslettől eltérően növekedett, míg más cikkeké csökkent. Különösen megnövekedett a paraszti lakosság élelmiszerek iránti kereslete, ami azzal magyarázható, hogy a tszből eredő jövedelemben egyre nagyobb részt képvisel a készpénzjövedelem és csökken a természetbeni részesedés aránya. Ez a tényező mindinkább abba az irányba hat, hogy a parasztság egyre több élelmiszert vásárol a kereskedelemtől és kevesebbet fogyaszt saját termeléséből. A készpénzes jövedelem arányának növekedését az egy munkaegységre eső részesedésen belül az alábbi táblázat bizonyítja:

Év	Készpénzrészese- dés százaléka	Természetbeni rész. százaléka
1958	46,6	53,4
1959	51,5	48,9
1960	61,0	39,0
1961	64,0	36,0
1962	67,2	32,8

A természetbeni juttatás csökkenésével párhuzamosan növekszik az élelmiszerek iránti kereslet, annak ellenére, hogy a parasztság élelmiszerfogyasztásának még mindig jelentős részét teszi ki a háztájiban termelt élelmiszerek (hús, tej, tojás, zöldség, gyümölcs, stb.) fogyasztása.

Az élelmiszerforgalom alakulásánál – már az összforgalomnál is – megfigyelt ugrásszerű fejlődésben még jobban érzékelhetők a paraszti vásárlások hatásai, hiszen itt az FMSZ-i forgalom növekedési üteme 4–5⁰/o, napjainkban viszont már 9–10⁰/o-kal meghaladja a megyei élelmiszerforgalom növekedését. Az élelmiszerforgalom számai a következők:

Év	Megye összesen		Megyéből fmsz	
	mill. Ft	%	mill. Ft	%
1958	497,8	100,0	281,8	100,0
1959	571,9	114,9	335,0	118,9
1960	631,5	126,8	371,0	131,7
1961	694,7	139,6	419,9	149,0
1962	764,4	153,5	478,4	169,7

Az élelmiszerforgalom alakulására a már elmondottakon kívül az a jellemző, hogy kezdetben a mennyiségi igények kielégítése került előtérbe, s ebben az időszakban az alapvető élelmiszerek – liszt, cukor, zsír, stb. – forgalma növekedett. Ma már az a tapasztalat, hogy a további mennyiségi növekedés mellett minőségi változás is bekövetkezett, amit bizonyít az, hogy egyre inkább növekszik az egyéb élelmiszerek forgalma, mint pl. kávé, kakó, konzerv, stb. A falusi lakosság táplálkozásában a régi hagyományos zsír, szalonna fogyasztása mellett szívesen vásárolja a különféle konzerv árukat, s egyre több zöldséget, gyümölcsöt, tejet és tejterméket, tojást fogyaszt. Jellemző a fogyasztási szokás változására, hogy az otthoni kenyérsütés megszűnőben van, helyette egyre több bolti kenyeret és péksüteményt vásárolnak. Megnövekedett az igény a különböző édességárúk és cukrászati termékek iránt is. Déli-gyümölcsből annak ellenére, hogy a kereskedelem évről évre nagyobb árualappal rendelkezik, nem tudja a keresletet kielégíteni. Az elmúlt 3 év alatt a parasztság vásárlása kakaóból több mint háromszorosára, konzervekből kétszeresére, csokoládéból másfélszeresére emelkedett. Ez a minőségi eltolódás az áruforgalom forintértékére is jelentős befolyást gyakorol.

Mindezekkel magyarázható az a tény, hogy a megye, ezen belül különösen az fmsz-i élelmiszerforgalom növekedése – ha átmenetileg is – torzította azt a törvényszerűséget, mely szerint a nettó jövedelmek emelkedésének hatására az élelmiszerfogyasztás abszolút mértékben ugyan emelkedik, az összes fogyasztáshoz viszonyítva azonban csökken. Ebben a vonatkozásban vizsgálva, megyei szinten az élelmiszerforgalom nemcsak volumenében, hanem arányaiban is növekedett.

Év	A megye bolti élelmiszer- forg. részesedése az össz- forgalomból	Az fmsz-i bolti élelmiszer- forg. részesedése az össz- forgalomból
	%	%
1958	25,69	26,92
1959	25,93	27,89
1960	26,31	28,66
1961	28,71	32,51
1962	30,13	35,25

Igaz, az említett törvényszerűség megállapításai nem a kereskedelmi forgalomra, hanem az élelmiszerfogyasztásra vonatkoznak, azonban a fenti forgalmi arányok következtében az 1958-as, 1959-es években a fogyasztás is hasonlóképpen alakult. E megállapítást bizonyítják a Statisztikai Hivatal Szolnok megyei Igazgatóságának reprezentatív megfigyelései is, mely szerint a mezőgazdasági termelészövetkezeti háztartások személyi fogyasztásán belül az élelmiszerfogyasztás aránya az 1957-es 57,1%-ról 1958-ban 60,5%-ra, 1959-ben pedig 59,6%-ra emelkedett.

Megváltozott a paraszti árakereslet iránya a ruházati cikkek tekintetében is. Ez olyan irányba hat, hogy egyre inkább csökkenőben van a városi és falusi lakosság öltözködése közötti különbség. A jellegzetes falusi öltözködést felváltja a modernebb, divatos városi viselet, korszerűbben ruházkodnak a falusi emberek.

Egyre kevesebben keresik már a berlinerikendőt, a mikádó-kabátot, a flanel-, a cigruhát, stb. Ezeket felváltják különböző műanyagszálas textilanyagokból készült ruházati cikkek. A gyors öltözködési irányváltozás különösen az ifjúság és a nők körében terjed el, hiszen a paraszti lakosság ez a rétege reagál leggyorsabban a divat változásaira. A ruházati forgalom a következőképpen alakult:

Év	Megye összesen		Megyéből fmsz	
	mill. Ft	%	mill. Ft	%
1958	531,5	100,0	301,4	100,0
1959	604,5	113,7	333,6	110,6
1960	631,8	118,8	344,9	114,4
1961	566,9	106,6	307,2	101,9
1962	558,5	105,0	310,4	102,9

A ruházati forgalom az átszervezés éveiben igen erősen emelkedett – a parasztság a bevitt eszközeiért, jószágaiért kapott pénz nagy részét igyekezett elkölteni –, az utóbbi két évben azonban mint a fenti számokból is kitűnik, az emelkedés megállt, sőt bizonyos visszaesés tapasztalható. Ennek oka arra vezethető vissza, hogy a korábbi évekbeni jelentős vásárlás bizonyos tekintetben évekre előre kielégítette a ruházati szükségleteket. Szintén az okok közé lehet sorolni, hogy az egyre jobban elterjedő szintetikus árak kihordási ideje többszörösen meghaladja a pamut és gyapjú árak kihordási idejét. Forgalomcsökkenést jelent az is, hogy a divat gyors változásának hatására az olcsóbb, egy időszakra szóló divatcikkek irányában nyilvánul meg falun is az érdeklődés.

Vegyesiparcikkek forgalmának alakulásánál is lemérhető a nagy mezőgazdasági átalakulás hatása. Nemcsak a vegyesiparcikk állandó növekedésében, hanem abban is, hogy a termelészövetkezeti tagok ma már az eke, borona, vetőgép, szecsakavágó, stb. helyett – amelyre már nincs szükségük – motorkerékpárt, rádiót, televíziót, stb. vásárolnak.

Vegyesiparcikk-forgalom alakulása

Év	Megye összesen		Megyéből fmsz	
	mill. Ft	%	mill. Ft	%
1958	601,2	100,0	299,6	100,0
1959	691,3	115,0	350,0	116,8
1960	748,6	124,5	368,6	123,0
1961	764,8	127,2	356,2	118,9
1962	805,9	134,0	347,8	116,0

És számok összehasonlításánál a megyei össz vegyesiparcikk-forgalom és az fmsz-i vegyesiparcikk-forgalom alakulása között bizonyos eltéréseket találunk. Míg 1959-re az fmsz-ek ilyen irányú forgalma gyorsabban nőtt, az ezt követő években viszont lelassult, sőt 1961–62-re az fmsz-i vegyesiparcikk-forgalom már visszaesést is mutatott.

Az fmsz-i vegyesiparcikk-forgalomban mutatkozó eltérés lényegében a városok (állami terület) igen erős szívhóhatásával magyarázható, valamint azzal, hogy a paraszti jövedelmek alakulása a szeszélyes időjárás következtében 1961–62-ben a tervezett szint alatt maradt. Ez utóbbi tényező hatása az élelmiszerforgalomnál még nem jelentkezett, mivel a parasztságnak lehetősége van arra – termelésben elfoglalt helyzete alapján –, hogy fogyasztását gyengébb termés esetén is a régebbi színvonalon tartsa készleteinek, állattállományának felhasználása, elfogyasztása útján.

Néhány fontosabb, úgynevezett tartós fogyasztási cikk forgalma a földműveszövetkezeti kereskedelemben, tehát tisztán a parasztság körében a következőképpen alakult:

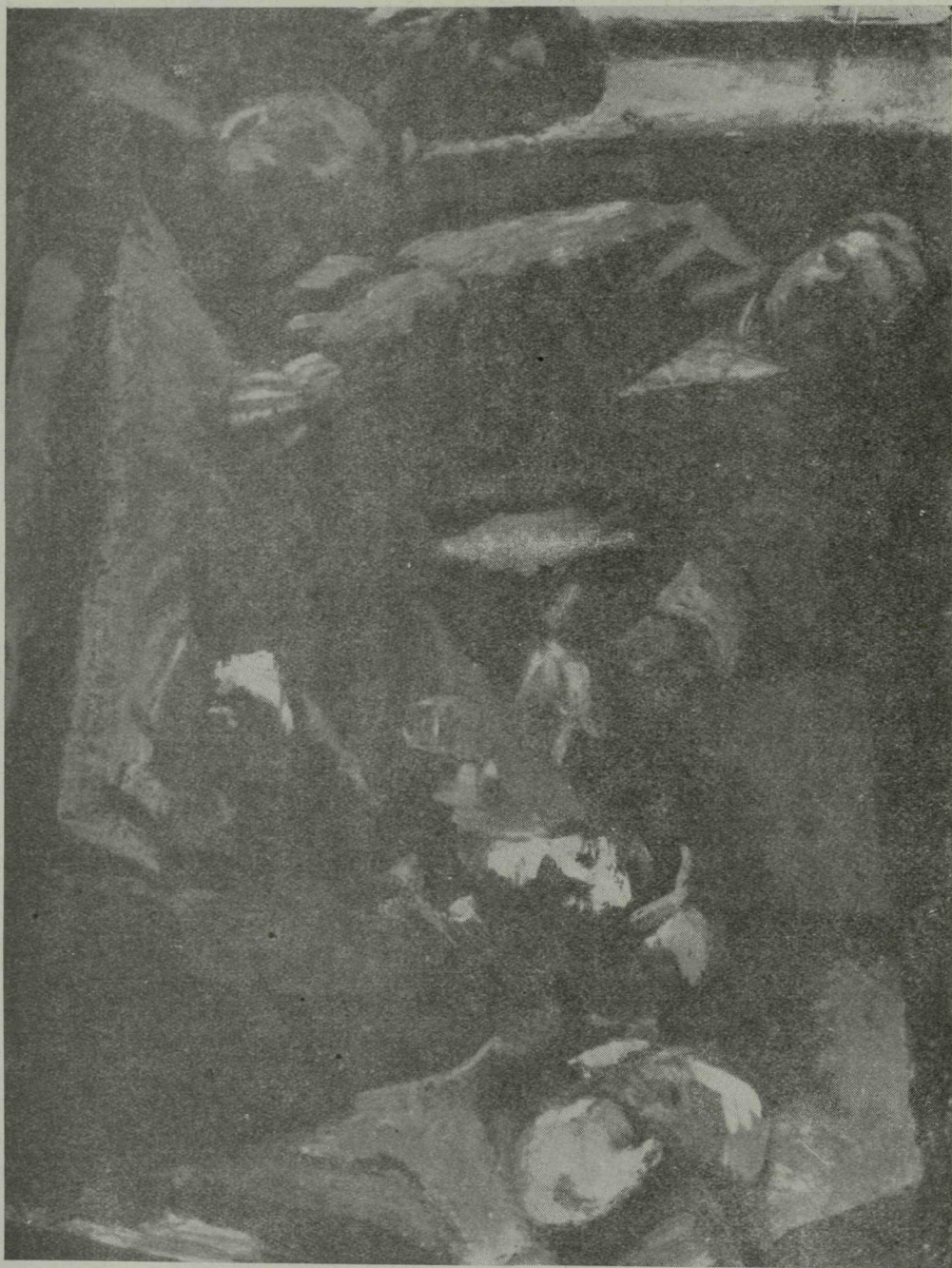
Cikk	m. e.	1958		1959		1960		1961		1962	
			$\frac{0}{0}$		$\frac{0}{0}$		$\frac{0}{0}$		$\frac{0}{0}$		$\frac{0}{0}$
Motorkerékpár	db	670	100	1216	181,0	1233	184,0	667	100	585	87,3
kerékpár	db	6541	100	7627	116,6	9319	142,4	6007	91,8	7317	111,8
kályha	db	4268	100	3763	88,1	4294	100,1	3570	83,6	3975	93,1
tűzhely	db	6284	100	6730	107,0	5457	86,8	5551	88,3	5173	82,3
rádió	db	3606	100	3747	103,9	4447	123,3	3078	85,3	2901	80,2
televízió	db	103	100	207	200,0	372	361,0	718	697,0	1235	1199,0
varrógép	db	239	100	339	141,8	368	153,9	227	95,0	166	69,4
mosógép	db	1601	100	980	61,2	1965	122,7	1887	117,8	2360	147,4
bútor	mill. Ft	17,8	100	24,3	136,5	30,7	172,4	29,2	164,0	23,5	132,0
eke	db	208	100								
borcna	db	95	100								
vetőgép	db	56	100								

Mint látható, a mezőgazdasági kisgépek forgalma teljesen leállt és ugyancsak lecsökkent a mezőgazdasági szerárúk (ásó, kapa, villa, stb.) forgalma is. A többi ismertezett cikkek forgalma – a televízió, bútor, mosógép kivételével erős hullámzást mutat. 1959–1960-as években erős felfutás, majd utána visszaesés volt, amely a vásárlóerő már említett alakulását, egyes cikkekből a telítettséget, más cikkeknél választék, illetve megfelelő minőség hiányát, valamint a nagyobb értékű cikkekre való tartalékolást mutatja. – Az építőanyag, valamint a tüzelőszer forgalmában bekövetkezett növekedés – amit pontos adatok hiánya miatt nem tudunk bemutatni – az építkezési kedv javulását, ezzel együtt a tanyarendszer fokozatos felszámolását, illetve a régi – szalma, kukoricaszár – tüzelőről a szén- és fatüzelésre való áttérést mutatja.

A cikk keretében ismertett adatokat, elemzéseket az áruforgalom tervezésénél már fel lehet ugyan használni, azonban végleges következtetés levonása még korai lenne, hiszen a vásárlások iránya még nem egyértelmű. További alakulása a termelőszövetkezetek megszilárdulásától, a termelőszövetkezettől eredő jövedelem alakulásától, a természetbeni és pénzbeli részesedés arányától függ. A paraszti fogyasztási és ezzel összefüggően, vásárlási szokásokat illetően bizonyos átmeneti helyzet van. Egyrészt már megvan az új, a jobb, a modernebb iránti érdeklődés, másrészt viszont a megváltozott körülményekkel szemben bizonyos tartózkodás, a régihez való ragaszkodás is tapasztalható.

Mindezek előrebocsátása után véleményünk szerint a parasztság körében tovább fog növekedni a kereslet az élelmiszerek iránt és azon belül jelentős minőségi változással is kell számolni. Ruházati cikkek forgalma a divatosabb cikkek felé fog még jobban eltolódní, míg a vegyesiparcikkek vonatkozásában a nagyobb értékű személyes fogyasztási cikkek, építőanyagok, tüzelőszerk vásárlása fog növekedni.

Seres Imre—Soós István

Baranyó Sándor: Társadalmi bíróság

Szolnok megye képzőművészeti alkotásokkal való ellátottságáról*

A képzőművészet szerepe és fontossága Szolnok megyében nagyobb, mint mártutt, hiszen a szolnoki művésztelep több mint száz éves munkássága, realista – a tájban gyökerező, mélységes emberi humánus művészi fokon ábrázoló – hagyománya számunkra még fokozottabbá teszi a képzőművészetekkel való foglalkozást. A szolnoki művésztelepen dolgozó Fényes Adolf, Koszta József, Aba-Novák Vilmos, stb. művészetének megbecsülése, közkinccsé tétele mellett a figyelmet erősebben kell a *ma* felé fordítanunk. Hogyan állunk ma, hogyan dolgoznak a művészeink? Milyen a megye képzőművészeti ellátottsága?

a) *A képzőművészetek szerepét* nem szükséges külön kihangsúlyoznunk, hiszen a köztudomás szerint az értelmi nevelés mellett, mennyire fontos az esztétikai nevelés, az ízlésfejlesztés. A szocialista művészet építésében elért nagyszerű eredmények mellett a képzőművészet is „igyekezett szocialista választ adni változó életünk kérdéseire és segített a nép erkölcsi, világnézeti nevelésében” – állapítja meg a VIII. kongresszus határozata, majd leszögezi, hogy „a párt és népünk számára a művészi alkotás eszmeisége, mondanivalója, a szocialista tartalom a legfontosabb. Olyan alkotásokat várunk, amelyekben helyesen és magas művészi színvonalon tükröződnek társadalmunk folyamatai, amelyeknek hőse a szocializmust építő, közösségi ember. A művészi alkotás töltsse be nemes hivatását, segítse a szocialista ember nevelését”. Művészeink „megtisztelő feladata, hogy a néppel összeforrvá, alkotó munkájukkal tegyék szebbé, gazdagabbá, nemesebbé az emberek életét, a maguk területén vegyék ki részüket méltón, népünk nagy műve: a szocialista társadalom teljes felépítéséből”.

A fentiekből világosan kitűnik, hogy mennyire fontos a művészi alkotások szerepe és mit ronthatnak az ízléstelen, a gyenge vagy giccses alkotások, amelyek a kispolgári ízlés káros ideológiáját terjesztik, a nemes, a tartalmas, szocialista eszmeiségű művészet helyett.

b) *A megye képzőművészeti alkotásokkal való ellátottsága* vizsgálatánál a felszabadulás utáni időkre szorítkozhatunk, hiszen a közterületeken lévő szobrok – az egyiket Kossuth-szobortól eltekintve – sablonos, gyakran művészietlen hősi emlékművek. Csak elvétve található a megyében egy Borberek-szobor (Verseygy Ferenc), vagy a karcagi postaépületben lévő bronz dombormű. Ami pedig a festményeket illeti, itt a II. világháború pusztításai nyomán mérhetetlen kárt szenvedett elsősorban Szolnok. Hiszen a művésztelepi törzsanyagon kívül, amelyet 1902-től kezdve a művészek gyűjtöttek egy létesítendő képzőművészeti múzeum számára, elpusztult a szolnoki közgyűjteményekben és a magángyűjteményekben lévő kb. 3000–4000 db értékes fest-

* A tanulmány a Szolnok Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya megbízásából készült, munkabizottság közreműködésével. Hozzászólásokat szívesen fogadunk. (Szerk.)

mény és grafikai alkotás. Nem számítva az egyes kastélyokban őrzött képzőművészeti anyag külföldre hurcolását vagy elpusztulását. A megyei tanácsházban vagy a szolnoki városi tanácsházban csak néhány értékes darab maradt meg mutatónak (pl. Vágó Pál: Buda visszafoglalása, Szlányi, Zombory, Zádor, Vidovszky, stb. festményei).

A *középkütelek*: a Megyei Tanács, a Megyei és Városi Pártbizottság, a Szolnoki Városi Tanács van legjobban ellátva megfelelő képzőművészeti anyaggal. A Megyei Tanács VB évek óta rendszeresen vásárol kiállítási, illetve zsűrizett képzőművészeti alkotásokat. A vásárolt anyag egy részét a kulturális intézmények rendelkezésére bocsátják Szolnokon és vidéken is. Nagyíván, Túrkeve, Jászapati művelődési házaiban éppúgy van képzőművészeti alkotás, mint a legújabbban felavatott művelődési házakban. A Megyei Pártbizottság évek óta rendszeresen vásárol nívós képeket és az elmúlt évben már a járási pártbizottságokhoz is jutottak el megfelelő képzőművészeti alkotások.

Feltűnő, hogy néhány szolnoki iskola, gimnázium kivételével szinte egyetlen középiskola sem rendelkezik olajképpel vagy szoborral; a jászberényi felsőfokú tanítóképzőben is csak Vuics István festőművész ajándékaént van néhány értékes festmény. Még kevésbé található az általános iskolákban eredeti festmény. Még jó, ha rézkarc vagy művészi reprodukció található a tantestületi szobákban vagy az iskolák folyosóin. Viszont aránylag jó szolgálatot tett e téren a Megyei Tanács által készíttetett felszabadulási rézkarc sorozat, majd pedig Szolnok megye nagyjairól készült művészi rézkarcok kiadása. Itt az iskoláknál kell megjegyezni azt is, hogy szinte teljesen eltűnt a falakról, a tantestületi szobákból az izléstelen „krepp papír” dekoráció. Helyüket reprodukciók, rézkarcok és élő növények foglalták el. Még csak az egyes ált. iskolai osztálytermekben lévő – a gyerekek által készített, sokszor giccses, őrsi faliújságokat kellene nevelői irányítással egyszerűbbé és izlésesebbé tenni. A rajztanárhiány miatt a megfelelő szakirányítás nem oldható meg mindenütt, de az úttörővezetőknek nagyobb figyelmet kellene erre is fordítaniok.

A *közterek* képzőművészeti ellátottsága elsősorban szobrokkal oldható meg, de az emlékoszlopok művészi kivételére is figyelmet kell fordítani. Különösen a szépen rendezett parkok közepén hatnak rosszul a sokhelyütt meglévő rozsdásodó sírkökerítések. S ez nemcsak a régen meglévő szobroknál, emlékoszlopoknál fordul elő, izléstelen a jászárokszállási téren felállított rozsdás bádog szputnyik is.

Az újonnan felállított szobrok közül jó alkotás a kisújszállási Móricz-szobor (Somogyi Árpád alkotása). Jászberényben a „Békás-kút” (Nagy István műve) a főtéren; a „Munkás” című bronz szobor az Aprítógépgyár előtt (Buzi Barna alkotása) és a szigeten felállított „Déryné” című szobor (Vasas Károly műve) mellett még, a most felállított „Palotás János” mellszobor érdemel említést. Karcagon a Művelődési Ház bejáratánál lévő bronz dombormű értékes alkotás, csak alig észrevehető helyen van. Túrkeven, a főtéren levő „Agrónómusnő” című kettős alkotás érdemel említést. Szolnokon a Megyei Rendelőintézet udvarára kerülő Medgyessy-szobor – az ottani széntárolás miatt – a folyosón van, igen rossz megvilágítású helyre beszorítva, pedig inkább az épület mellett, kint a szabadban kellene elhelyezni. Az épület homlokzatára tervezett „Kígyóölő” című nagyméretű alumíniumszobor a Megyei Kórház kertjében a földre lett állítva, mert az épület tetején nem képezték ki a szobornak való helyet (a pesti tervezők hibája folytán). A Közgazdasági Technikum előtt van Vásárhelyi Pál mellszobor, 1957-ben állították fel (Tösér János jászárokszállási szobrász alkotása). A Gépipari Technikum elé Samuely-szobor (Simon Ferenc műve) került. A papírgyár cellulózüzeme előtt van egy – olvasó lányokat ábrázoló – alumíniumszobor, közepes alkotás. A Tiszamenti Vegyiművek üzemi épületei között nincs egy szobor sem. A lakótelepükön egy-két kicsiny és semmitmondó sgrafitto díszíti a falat, illetve a kapubejáratot. A Ságvári Endre Műv. Ház oldalsó bejáratánál egy nyolc négyzetméter nagyságú, nagyszerű, ötalakos domborműfaragás van (Andrássy Kurta

János alkotása). A Tisza Szálló előtti kis parkba pedig Borberkinek egy régi szolnoki szobrát sikerült megszerezni, ami az artézi kút helyét szökőkúttal jelzi.

S ha azt sorolnánk fel, hogy hol nincs Szolnokon szobrászati alkotás, mozaik, vagy sgraffitto, akkor az MTH iskola modern új épületének homlokzatát említhetnénk elsőként, majd a Madách utca sarkán lévő Beruházási Bank épületének – erre igen alkalmas – sarokrészét. Következő lépés a Postaépülettel szemben lévő Építési Vállalat modern székháza, vagy a Kossuth téri „Múzeum Étterem” sarokhomlokzata, a 77 lakásos új épület Tánicsics utcai, travertinolapokkal borított homlokzata, vagy a Szigligeti Színház új modern oldalhomlokzata mind alkalmas hely arra, hogy képzőművészeti alkotással díszítsék. Az új híd környéke, a régi vár történelmi hagyományai, a Tisza-part néprajzi, történelmi, munkásmozgalmi szobortémákat kínálnak, de néhány szökőkút is esztétikusabbá tenné a város parkjait.

A *vendéglátóipari egységek* belső képzőművészeti díszítése terén az utóbbi évben jelentős előrelépés történt. A földművesszövetkezeti éttermek, cukrászdák jórészből eltűntek a giccses cicás csendéletek, özikés tájképek (gyakran keret nélkül a falra akasztva) s helyüket esztétikusabb falfestés, ízléses táblák és reprodukciók, vagy rézkarcok foglalták el. S ez nemcsak olyan nagyobb helyekre vonatkozik, mint Karcag vagy Túrkeve, hanem pl. a jászdózsai fmsz étterem falain is eredeti rézkarcokat találunk. De pl. Törökszentmiklós és Kunmadaras fmsz éttermeit vagy a kunszentmártoni cukrászda falát még mindig elretentő példakén lehet emlegetni.

Tény, hogy a vendéglátóipari egységek már figyelmet fordítanak erre is, de sok helyütt azt látni, hogy a képeket vagy festményeket hihetetlenül magasra akasztják, hogy szinte alig lehet látni, tehát inkább dekoráció szerepük van. Nagy örömmel állapíthatjuk meg azt is, hogy Szolnokon a halászcárdában lévő gyenge mázolásokat az üzlet átrendezésével lekerültek a falakról. A Múzeum Étterem új berendezése, sgraffitto díszítése pedig példát mutat az ízléses berendezésre és díszítésre. A Tisza Szálló éttermében nincs semmiféle képzőművészeti alkotás. Pedig az étteremben sok idegen megfordul és alkalmas volna a szolnoki művészet propagálására. A Tisza Szálló lakoszobáiban sincs egyetlen szolnoki festmény sem, mert a budapesti vállalat központilag szerezte be a képeket, amelyek között nem találunk különös jó alkotást.

Kulturintézményeink közül a *mozik* berendezése, festése – különösen a szélesvásznú átrendezés óta – sokat javult. Szinte iparművészeti alkotásként kell megemlítenünk a szolnoki Vörös Csillag Mozi modern, ízléses, gyönyörű belső kiképzését.

A *művelődési házainkban*, különösen az újabbakban, nemcsak reprodukciók találhatóak, amelyekkel a Megyei Népművelési Csoport látta és látja el őket, hanem egyre több helyen van eredeti olajfestmény is. Meg kell jegyezni, hogy ezek – nem egy helyen – a legrosszabb helyre vannak akasztva, magasan és rosszul világított falrészre. Nem használ neki, gyakran, az ízléstelenül cifra falfestés sem.

A *könyvtárak olvasótermeiben* már nem egy helyen (Túrkeve, Mezőtúr, Kisújszállás, Jászapáti, Szolnok, Karcag, Tiszapüspöki, Martfű, stb.) ízléses berendezési tárgyakon kívül értékes képzőművészeti alkotásokat, modern kerámiát is találunk.

A *múzeumok gyűjteményében* – főleg Szolnokon és Túrkevéen van képzőművészeti anyag. Az utóbbi helyen a nemrég megérkezett jelentős Finta-gyűjtemény. Ezekből azonban csak Szolnokon van állandó kiállítás, a Szolnoki Galéria, Túrkevéen az állandó kiállítóterem most van tervezés alatt. A szolnoki múzeum képzőművészeti anyagának tervszerű fejlesztése megindult.

c) *A meglévő alkotások értékelése.* A részletesen felsorolt megjegyzések mellett szükségesnek látszik leszögezni, hogy az elmúlt 2–3 évben jelentős előrehaladást tettünk megye szerte ezen a téren. De mennyiségileg nem elegendő és területi elhelyezésben sem kielégítő az eredmény, ha az elmulasztott lehetőségeket nézzük. Közterületre jelentős, monumentális munkásmozgalmi, történelmi vagy más témájú szobor még nem került a megyében felállításra. A szolnoki Kossuth téri szobor most van készülében.

Hasonlóképpen tervezve van a szolnoki famunkások domborműve a VII. kerületben és az egészségügyi szakiskola elé kerülő szobor is. Az utóbbi kettő szobrászati művet Szabó László és Simon Ferenc készítik.

d) *A megyében élő képzőművészek tevékenysége.* Munkájuk a Magyar Képzőművészek Szövetsége Szolnok megyei munkacsoportja keretében folyik. Szolnokon a művésztelepen 9 festő és 3 szobrász dolgozik, Jászberényben 5 festő, Alattyánban 1 festő, Mezőtúron és Túrkevéen 1-1 festő, Kisújszálláson és Jászárokszalláson 1-1 szobrász tevékenykedik. Az évek óta rendszeresen rendezett Tavasz- és Téli Tárlat bemutatott képeit és szoboranyagát vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy művészeink munkássága nemcsak témagazdagodásban, hanem a művészi megoldás színvonalában is jelentősen előre haladt. S ez a megállapítás nemcsak a szolnoki művésztelep művészeire érvényes, hanem különösen a jászberényi festők munkássága is biztató fejlődést mutat.

A külföldi, hazai, országos és megyei kiállításai, amelyek közül 1962-ben csak Szolnokon hét kiállítás nyílt, azt igazolják, hogy Szolnok jelentős szerepet játszik hazánk képzőművészeti életében. Művészeinkben tehetség és szándék van, hogy népünk esztétikai nevelését szolgálják, dolgozzanak, alkossanak. Murányi Kovács Endre művészettörténész: a Népszabadságban (1962. szept. 28-i szám) a budapesti újságíróklubban rendezett kamarakiállításról többek között ezeket írta, miután nagy elismeréssel szólt a kiállítás egészéről: „közös vonásnak látszik egy bizonyos fajta lírai hangütés . . . és a csendes munkák, idilli hangulatok, szép tiszai tájak és emberek ábrázolása közben a Szolnoki Művésztelep mai alkotói a mában élnek, kitekintenek a nagyvilágba. És népmilliók gondja a gondjuk”.

Képzőművészeink az alkotó tevékenység mellett különösen sokat segítenek a képzőművészeti szakkörök munkájában azáltal, hogy azokat vezetve, a tagok esztétikai nevelését tűzik ki főfeladatuként. Rendszeres kiállításlátogatókat nevelnek.

e) *A beruházási 1,4 0/00 felhasználása új létesítményekhez. Ezen a téren nem tudunk jó eredményekről beszámolni, hiszen a Tiszamenti Vegyiművek több mint félmilliárdos költségvetéséből szinte semmi képzőművészeti alkotás nem született. – A Tisza-biddal kapcsolatos tervről sem tudunk, pedig ez az ország első állandó, legrégebbi hídja. A Megyei Rendelőintézet félresikerült szobrát említettük. A hatalmas lakásépítkezéseink mellett csak az Építőipari Szálloda előtt felállított Tisza Antal mellszobor az egyetlen alkotás. A Megyei és Városi Tanácsaink nem tudták keresztülvinni azt, hogy a 77 lakásos ház domborművét és szökőkútját szolnoki művészek csinálják. A munkaelosztó bizottság másnak osztotta ki a munkát.*

A Művelődési Osztály mellett igen nagy felelősség terheli a Megyei Tervosztályt, az Építési Osztályt és az egyes beruházókat, akik nem barcolnak kellőképp azért, hogy a 1,4 0/00 tényleg felhasználásra kerüljön megfelelő képzőművészeti alkotásokra. – A martfői és jászberényi nagy üzemi beruházásokat sem kísérte szobrászati méltó és jelentős alkotás. Az MTH iskola és kollégium, vagy a Tisza-parti Gimnázium új épülete is kíván hozzá méltó szobrot vagy domborművet.

f) *Egyéb lehetőségek, állami vásárlási keret és közsegfejlesztési alap felhasználása.* Az állami vásárlási keretből évenként rendszeresen történik vásárlás a megyei képzőművészekről kb. 45 000 Ft erejéig. Évek óta rendszeresen vásárol külön a Megyei Tanács VB, a Megyei Párt VB és a Városi Tanács VB. Elvértve egy-egy üzem is jelentkezik egy-egy kép megvásárlására. De az üzemek sokkal többet tehetnének ezen a téren, megbízások adásával, szocialista szerződések kötésével segíthetnék a fiatal művészek helyzetét. Vállalataink, kereskedelmi szerveink, tanácsaink grafikai megbízásokkal (plakátok, meghívók, oklevelek, stb. rajzoltatásával) foglalkoztatnák a művészeket. Jelentősebb események, évfordulók alkalmával, nagyobb létesítmények avatására emléklakettek készítése, mint tettük pl. a művésztelep 60 éves jubileumakor, mind megannyi művészi foglalkoztatási alkalom.

g) *Pályázatok helyzete és lehetőségei.*

Hasznos kezdeményezést sikerrel bonyolított le a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya az elmúlt évben, amikor a családi ünnepek rendezésére szolgáló reprezentatív helyiségek belső díszítésére alkalmas művészi képekre, domborművekre bízott pályázatot. Ezen a Szolnok megyei képzőművészek közül részt vehettek Békés és Csongrád megye, valamint Szeged város képzőművészei is. Az újszerű és az igényeket felismerő kezdeményezésnek méltó eredménye lett. Az életszagú, művészi, a családi életet, szeretet kifejező pompás művek nagy számából nehéz volt kiválasztani az első hetet, amelyet jutalmaztak és a további kilenc alkotást, amelyet pedig nagyobb méretben kivitelezésre alkalmasnak tartott a zsűri – művészi mondánivalója és témája miatt. Az elfogadott művekből kiállítás is nyílt a szolnoki múzeumban. Az izléses katalógust pedig nemcsak Szolnok megye, hanem a szomszéd megye tanácsvezetőinek is megküldte a Művelődésügyi Osztály felhasználás végett. Szolnok Városi Tanács VB példamutatóan járt el, mert a most létesülő esketőtermébe kiválasztotta Simon Ferenc: Fészekben című domborművét, Meggyes László: Család és Paliç József: Család című olajfestményét, hogy az elfogadott vázlatokat nagyobb méretben kivitelezve, igazán színvonalas alkotásokkal díszítse esketőtermét.

A pályázat sikere arra biztat, hogy tegyünk rendszeressé, belekapcsolva a pályadíjakba az üzemek hozzájárulását is.

h) *Giccs elleni küzdelem, piacok ellenőrzése, adminisztratív intézkedések.*

Ez a munka adminisztratív eszközökkel egyáltalán nem folyik, pedig a városok és falvak piacain még ma is rendszeresen árusítanak rikitő színű falvédőket, családi fényképeteket staniolba ágyazva, fodros, díszes, angóramacsák dispárnákat stb. S egyáltalán nem feketén, hanem kisiparosok jogosítvánnyal és szövetkezeti vásároló részlegek. S ha a porcelánboltok izléstelen giccseire gondolunk, amit az állami kereskedelem hoz forgalomba, akkor felmerül a szükségessége annak, hogy országosan kellene ezek árusítását betiltani. *Hozhatna a kereskedelem izléses keretben reprodukciókat olcsó áron, meg lenne a hatása.* S ha a helyenként még igényként jelentkező szentképre van szüksége a vásárlónak, akkor az inkább Murilló vagy Raffael Madonnája legyen.

A giccs elleni küzdelemnek nem elsősorban tiltó jellege legyen, hanem a jót, a művészt kell propagálni. S az üzletekben a művészi reprodukciók árusítását meg kellene szervezni.

Az egyes tanácsházákon, művelődési házakban, üzemekben meglévő giccsek eltávolítása szervezéssel megoldható, hiszen instruktorok, megyei, járási vezetők megmegfordulnak mindenütt és baráti szóval eltávolíttathatják a meg nem felelő alkotásokat.

i) *Magánosok részéről történő vásárlások helyzete.*

Ezen a téren aránylag nagyon rossz a helyzet. Szinte csak elvétve történik meg, hogy kiállításokról vásárolnak képet részletre. Azonban a Képcsarnok által árusított rézkarcok és olajfestmények terjesztése jól folyik. Az új lakásokhoz már a bútor mellett meg van az igény művészi alkotásra is. Esetenként egy-egy pedagógus, tanácsi dolgozó a műtermekből közvetlenül vesz meg képet. *Kár, hogy nincs Szolnokon olyan reprezentatív üzlet, ahol a modern bútorok mellett izléses, művészi festmények is árusításra kerülnek, s a Képcsarnok lerakatának méltóbb üzleti elhelyezés biztosítandó.* Hiszen ez az eldugott helyen lévő képcsarnoki lerakat szűk szobája teljesen alkalmatlan a képzőművészet propagálására. S kár az is, hogy a szolnoki lerakat csak Szolnokon és a szolnoki járásban terjesztheti a művészi alkotásokat, a megye többi területére nem lehet. Célszerű volna hatáskörét szélesíteni.

j) *Lakáskultúra, kerámia, textil felhasználása.*

A terület vizsgálata nem egyszerű. Tény az, hogy a rengeteg új lakás szinte rákényszeríti az embereket, hogy lakásukat modern bútorokkal, izlésebben rendezzék

be. A szobák festését, díszítését is egyszerű, pasztel színekkel oldják meg. De elszomorító látvány sok helyütt a modern lakások lépcsőházainak izléstelen, mintás fal-festése.

Irodák, intézmények, hivatalok, iskolák, üzemek egyre inkább rátérnek a kellemes pasztel-színek használatára. S ez nemcsak esztétikusabbá teszi a környezetet, hanem az izléspropagáló hatása is jelentős. Hiszen aki megszokta a szemnek derüesebb, olcsóbb festési módszereket, az nem fog a lakásban sem megtérni régi módi, vagy újszerűnek nevezett izléstelen színtákolmányokat. Fokozottan kellene figyelmet fordítani arra, hogy ne az esetleg túlbuzgó házfelügyelő vagy más egyéni ízlése határozza meg a fal-festések módját. S gyakran látni, hogy a szobafestők drágán, igen cifra munkát végeznek. Példaként akár csak a Tisza Szálló termeit is említhetnénk, amely stilszerűtlen, de az általános iskola osztálytermének a mennyezetét sem kell kazettás, hengeres festéssel ellátni.

Iskoláink, napközi otthonaik, kultúrotthonaink textil és kerámia felhasználás tekintetében népművészeti anyagot használnak helyesen, de a modern, nyomott textilek, egyszínű sárga, krém függönyök is mindinkább terjednek. S természetesen hatással vannak a lakáskultúra alakulására. Jó szolgálatot tesznek az ilyen kiállítások (Szolnok, Karcag) és az izléses otthon témájú TIT-előadások.

k) *Izlésnevelés: szakkörök, kiállítások, művészettörténeti ismeretterjesztés, sajtó.*

Ezen a területen az utóbbi években jelentős fejlődésről és eredményekről számolhatunk be.

A *szakköri munka* rendszeres végzése hozza a legjobb eredményeket. A megye területén 8 szakkört vezetnek képzőművészeink; Szolnokon 4, Mezőtúron, Karcagon, Jászberényben és Martfűn 1-1. Feladatuk elsősorban a művészeti ismeretek megszerzése, az izlésnevelés és amellet a művészeti alkotások készítésére irányuló folyamatos munka. Az évenként rendezett kiállításai sikeres műveket mutatnak. S a szakkörök tagjai rendszeres kiállításlátogatókká válnak.

Kiállítások terén évről évre nagyobb az előrehaladás. Az elmúlt évben Szolnokon pl. 24 kiállítás volt, amelynek kb. $\frac{2}{3}$ -a képzőművészeti. Zömükben a múzeumban rendezték, de a Szigligeti Színház előcsarnokában az egyes bemutatók alkalmával megrendezett kamarakiállításoknak is meg volt a sikerük. A művészeti alkotások olyan közönség elé is eljutottak, akik a színházba már eljárnak, de a múzeumi tárlatokra még nem. Sikeres volt a Szolnoki Papírgyár művelődési házában megrendezett megyei képzőművészeti kiállítás is, amelynek a megnyitásakor művész-munkás találkozót is szerveztünk, nagy sikerrel. A kiállítás továbbvándorolt Martfűre, a művész-munkás találkozót azonban a helyi szervek közömbössége miatt megrendezni nem sikerült, pedig ez ügyben a helyszínen kétszer is történt megbeszélés. A kiállításnak ott is nagy közönségikere volt. Természetes, hogy bizonyos képek még szokatlanok a művészetekkel csak most ismerkedő közönség előtt. Tiszaföldváron és Kunszentmártonban nem sikerült a továbbvándoroltatást megoldani a helyi szervek miatt.

A *kiállításokon rendszeres* vált, hogy csoportos látogatásoknál tárlatvezetést tartunk nemcsak helyi erővel, hanem a Magyar Nemzeti Galéria munkatársai is gyakran lejönnek ilyen, előre meghirdetett tárlatvezetésre vagy kiállítás megnyitásra. S ez utóbbiak már Szolnokon igen látogatottak. A Téli Tárlat megnyitásának zsúfolt termei mellett meg kell említenünk az *Aba-Novák Emlékkiállítás megnyitását*, amelyet a szakadó eső ellenére is olyan nagyszámú közönség keresett fel, hogy megteltek a kiállító-termek felnőtt közönséggel, akik élvezettel hallgatták meg Supka Magdolna magas-szintű tárlatvezetését.

Túrkevéen rendszeresen van képzőművészeti kiállítás. Az októberben megnyílt *Finta Emlékkiállítás* – az aznapon rendezett országos vásár ellenére is – zsúfolt házat eredményezett. *Jászberényben, Tiszafüreden, Mezőtúron volt kiállítás, de a megye területileg nincs még ellátva.* Vándorkiállítások, reprodukciós kiállítások kellenek

ahhoz, hogy a falusi, termelősövetkezeti lakosság esztétikai nevelését fejleszteni lehessen. Nehezíti a helyzetet, hogy a megfelelő kiállítási lehetőségek hiányzanak. S a most épült modern művelődési házak sincsenek ellátva képakasztásra alkalmas vasakkal. Így a falak összeszőgelése nélkül csak nagy költséggel lehet állványokat odaszállítva kiállításokat rendezni. Ilyen irányú felmérést folytatott a megyei múzeum a törökszentmiklósi járás, a szolnoki, valamint a kunszentmártoni járás területén, de Martfű és Törökszentmiklós kivételével nincs alkalmas helyiség. S a művelődési házak kiállításokra alkalmas szobáit, termeit nem szabadna agyoncifrázott falfestékekkel fedni.

Művészettörténeti ismeretterjesztés elsősorban a városokban folyik. A tárlatvezetések mellett az előadások szemléltetése diafilmekkel és keskenyfilmekkel folyik. Kár azonban az hogy a 2-3 évvel ezelőtt megindult művészettörténeti szabadegyetem és előadássorozat folytatása megakadt Szolnokon. A megye néhány városát kivéve szinte sehol sincs rendszeres ismeretterjesztő munka.

A sajtó szerepe a művészeti munkában jelentős fejlődésen ment át. Rendszeresen foglalkozik a kiállításokkal, művészeti kérdéseket tárgyal, de mennyiségileg kevés terjedelemben. A vasárnapi kulturális mellékletek szép feladata volna az irodalmi rész mellett nemcsak illusztrációkat közölni, hanem a művészeti kérdésekről, vitákról, a műtermekben folyó munkáról, a művészeti ismeretterjesztés feladatairól írni. – A Jász-kunság rendszeresen közöl – a terjedelméhez képest – még aránytalanul több művészi vonatkozású cikket, de nem jut hely például a gyakran rendezett kiállítások, tárlatok elemző bírálatára. Mint jelentős eredményt kell megemlítenünk, hogy minden fontosabb kiállításunkról készül katalógus. Szövege és illusztrációja alkalmassá teszi, hogy a látott anyag szélesebb körre is elterjedjen.

Összefoglalva: A megyei helyzetet az országos eredményekhez és hibákhoz viszonyítva megállapíthatjuk, hogy Szolnok megye képzőművészei országos viszonylatban is eredményesen dolgoznak. A szakfolyóiratok, országos és vidéki kiállítások, a napilapok egyre gyakrabban emlegetik a szolnoki művésztelep nevét. A művészeti ismeretterjesztő munka terén, a kiállítások rendezése és az előadások tartása tekintetében Szolnokon és néhány városban jelentős fejlődés van. Azonban ez a hatókör a látszólagos nagy számok ellenére sem terjed ki nagy tömegekre. Hiszen a rendszeres tárlatlátogatók emelik a látogatók számát. Megindult a törekvés a megyei múzeum és a népművelési tanácsadó részéről, hogy a szinte fehérvoltként jelentkező községek, járások területére eljuttassunk vándor- és reprodukciós kiállításokat. Szolnokon a megyei vezetők, valamint a Szolnok városi tanács- és pártvezetők rendszeresen foglalkoznak a képzőművészeti feladatokkal. Azonban a beruházásokkal kapcsolatos 1,4 ezrelék felhasználsa terén nagyon kevés történt Szolnok megyében. Jelentős volt a családi ünnepek pályázat eredménye. Egyes üzemek (a Tisza Bútorgyár, Martfű és a Vízügyi Igazgatóság, valamint az Állami Gazdaságok Igazgatósága) már vásárolt néhány képet, azonban az üzemekkel szocialista szerződéseket nem sikerült kötni, pedig 1961-ben a Munka dicsérete kiállítással kapcsolatban a Megyei Művelődésügyi Osztály ílyet kezdeményezett is. Ez azt is jelenti, hogy nincs rendszeres kapcsolat a művészek és az üzemek között. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa sokat tehet az irányban, hogy a művészek és az üzemek között szocialista szerződések, megbízások létesüljenek. Elég itt említeni Borsod megye és Miskolc város példamutató helyzetét.

Javaslatok:

1. A művészeti munka hatáskörét a városokból és a megyeszékhelyről a területre kiszélesíteni. Kiállítások szervezése (vándor és reprodukciós kiállítások, magyarázatokkal, tárlatvezetéssel; keretett reprodukciók árusítása a községekben rendezett kiállításokon, stb.).

2. A képzőművészeti alkotások eljuttatásának megteremtése a gimnáziumok, az általános iskola és a községi tanácsház köréig. A gimnáziumoknál évenként 4000, az általános iskoláknál évenként 2000 Ft és a községfejlesztési alapból a községi tanácsok részére hasonló összeg biztosítása a II. ötéves terv hátralévő időszakában. A vásárlás a helyi szervek és a megyei szervek által közös kiválogatás útján történjék.

3. Az üzemek és a művészek között szocialista szerződések és megbízások létrehozása, amelynek alapján rendszeres kapcsolat alakulhat ki az egyes művészek és üzemek között. A Megyei Tanács VB kezdeményezze a Szakszervezetek Megyei Tanácsával közösen.

4. A tervezések, beruházások során fokozott figyelmet fordítani a képzőművészeti alkotásokra. S itt nemcsak a Tervosztálynál lebonyolított beruházásokat kell figyelembe venni, hanem a miniszteriális szintűeket is. Tervet kell a beruházások várható lehetőségeire kidolgozni, hogy hová milyen művészi alkotást kell és lehet elhelyezni. A bevezetőben csak Szolnokon felsoroltakon kívül a Tisza-híddal kapcsolatosan, vagy a fegyverneki erdő 1919-es mártírjainak a 4-es műút mentén, a szolnoki vár területén, a megnyíló Ságvári körúton, a több mint egy milliárdos beruházásként 1969-ig megépülő vasútállomás területén stb. számos lehetőség kínálkozik.

5. El kell érni, hogy a szolnoki és a megyei művészek munkái is felállításra kerüljenek itthon is. Belső termék díszítésénél freskók, táblaképek megbízásból készíthetők. Ebben a Megyei Tanács VB-nek kell megállapodásra jutnia a Képzőművészeti Alap Munkaelosztó Bizottságával.

6. A Megyei Tanács Tervező Irodája által készített épülettervekhez elsősorban szolnoki művészek nyerjenek megbízásokat. A beruházónak joga van ilyet meghatározni.

7. Mivel a szolnoki művésztelep országos viszonylatban is művészeti góc, az állami vásárlókeretből felemelt ellátottságot kellene biztosítani.

8. Legalább kétévenként pályázatokat kiírni bizonyos képzőművészeti alkotások megvalósítására.

9. A vendéglátóipari egységeket az fmsz és a vállalat megbízottai, valamint művészekből álló bizottsággal végignézni és javaslatot tenni a meg nem felelő művek eltávolítására, a termek berendezésére. A Tisza Szálló éttermébe és szobáiba szolnoki vonatkozású képek, szobrok elhelyezésére megtenni a lépéseket.

10. El kell készíteni egy központi utasítást, amely az iskolák, a művelődési intézmények, tanácsházak szobafestéséhez szakszerű segítséget nyújt (színminták, színek meghatározása) és figyelemmel lenni az évenkénti festés megoldására.

11. A giccs elleni küzdelemben adminisztratív intézkedésekkel kell a piacokon árult és a helyenként közterületen, középületben megtalálható giccs ellen fellépni. Egy-egy bizottság nézze meg városonként a piacokat. A kereskedelem és a tanács képviselőivel el kell érni, hogy az izléstelen dolgok árusításától az engedélyt megvonják.

12. A művészettörténeti ismeretterjesztés hatáskörét kiterjeszteni községi szintig. El kell érni 1965-ig, hogy minden községben a vándorkiállítással kapcsolatosan 3-5 clóadásból álló művészeti sorozat legyen, ahol a képzőművészetről és a lakáskultúráról legyen szó, megfelelően illusztrálva.

13. Lehetőleg kétévenként rendezünk „Képzőművészeti Hetek”-et Szolnokon,

pályázatkírással egybekötve, amelyen a legsikeresebb alkotásért Aba-Novák Vilmosról vagy Fényes Adolfról elnevezett érem kerülhetne kiosztásra.

14. A szolnoki művészteleptől reprezentatív alkotásokat várunk. Külföldi és hazai szakértőknek, érdeklődőknek a telepet mutogatjuk, de ehhez szükséges a külső és belső oly fokú rendbehozása, amely méltóképpen reprezentálja is a telepét. Parkok, utak, műtermek, világítás, stb. megoldásának előkészítése a Képzőművészeti Alap és a Tanács közös munkájával. S egyúttal napirendre tűzni a tanácsi kezelésbe vétel kérdését.

15. A kiemelt javaslatok megoldásán kívül meg kell valósítani a jelentésben részletezett apróbb feladatokat is.

16. A Megyei Képzőművészeti Munkacsoport helyzetéről és eredményeiről kétévénként évkönyvet megjelentetni.

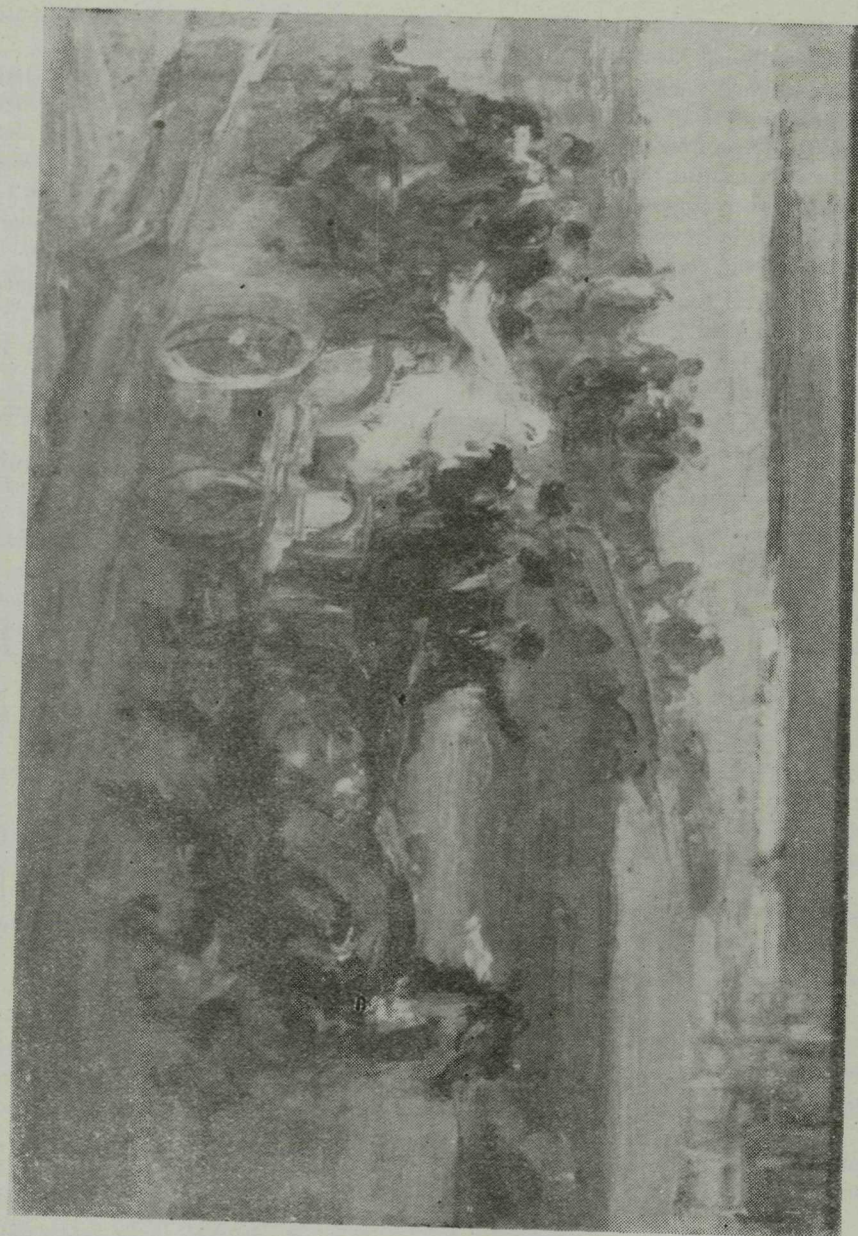
17. A Néplap vasárnapi irodalmi-művészeti mellékletében rendszeresebben kell művészeti vonatkozású cikkeket közölni.

18. A kiállításokhoz népszerűsítő, jól illusztrált katalógusok készítenők az eddigi gyakorlat szerint.

Kaposvári Gyula

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

Bereczki Lajos, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága Mezőgazdasági Osztályának vezetője (Szolnok); Gácsi Ferenc, a Központi Statisztikai Hivatal Szolnok Megyei Igazgatósága munkatársa (Szolnok); Kaposvári Gyula, a szolnoki Damjanich János Múzeum igazgatója (Szolnok); Kormos László, a Nagykovácsi Ref. Egyházmegyei Levéltár vezetője (Kenderes); Csalogné Pócs Éva muzeológus, a szolnoki Damjanich János Múzeum munkatársa (Szolnok); Sági Pál tanár, a Szakszervezetek Megyei Tanácsa munkatársa (Szolnok); Seres Imre közgazdász, a Megyei Tanács VB Kereskedelmi Osztálya munkatársa (Szolnok); Soós István közgazdász, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága munkatársa (Szolnok).

Csiovini Ferenc: Lakodalmások

Szolnok megye néprajzi atlasza

1962 tavaszán megkezdődtek a szolnoki Damjanich Múzeumban a megye néprajzi atlaszának előkészítő munkálatai. E cikkben röviden ismertetjük az atlasz készítésének indítóokait, és az atlasz már elkészült kísérleti kérdőívét.

A néprajz történeti tudomány, amely a történelem rekonstruálását a mai népkultúra elemzésének segítségével végzi. E cél elérésének nem önálló módszere, hanem egy állomása, de igen fontos, sokszor nélkülözhetetlen állomása a néprajzi jelenségek térképre vetítése.

Mi a célja a néprajzi jelenségek térképre vetítésének?

A térképezéssel a jelenségek földrajzi elterjedését tesszük láthatóvá, szemléletessé. A földrajzi elterjedés vizsgálata pedig elengedhetetlen a jelenségek összehasonlító-történeti elemzéséhez. Lássunk egy példát. A közelmúltban jelent meg az Ethnographia hasábjain Kisbán Eszter tanulmánya a *gyümölcskenyér* hazai elterjedéséről.* A tanulmányból kiderül, hogy a gyümölcskenyér a Ny-Dunántúlon terjedt el, és legintenzívebben a legnyugatibb területeken él. Az elterjedést térkép teszi szemléletessé. Az összehasonlító elemzés során kiderül, hogy a magyar nyelvterülettel szomszédos területek közül egyedül Ausztriában él a gyümölcskenyér készítésének szokása, még hozzá sokkal nagyobb területen, és sokkal nagyobb intenzitással – tehát nyugodtan következtethet a szerző a gyümölcskenyér nyugantról keletre való terjedésére; és még egyszer hangsúlyozzuk, hogy a következtetés fontos láncszeme volt a területi elterjedés megállapítása.

A térkép nemcsak a gyors áttekinthetőséget szolgálja, hanem gondoljunk arra is, hogy a feltérképezett jelenségek elterjedési képe sokkal könnyebben összehasonlítható. Andrásfalvy Bertalan a vörösbor magyarországi elterjedését vizsgálva rájött, hogy az elterjedési kép egy olyan térképet ad, mely nagyjából megegyezik a török hódoltság területével. A két térkép összehasonlításából könnyen következtethetett a szerző a magyarországi vörösbor balkáni eredetére.**

A térképezés módszere változó, a célhoz alkalmazkodó. Általános követelmény, hogy a térképezett jelenségek egyműek legyenek, és a felhasznált adatok származási ideje a lehető legnagyobb mértékben megegyezzek. Az egyműség foka különböző lehet. Felvezethetjük egy térképre pl. a favillák elterjedését, formaváltozatokra, nyersanyagra, funkcióra való tekintet nélkül. Sokkal többet mond, és több célra használható azonban az a térkép melyre e mellékkörülményeket is rávezetjük, hiszen az összehasonlító vizsgálatnál, az eredetkérdések megoldásánál altípusokkal kell dolgoznunk, melyeket éppen e mellékkörülmények alapján határolunk el egymástól. Pl. Szolnok megyében egyaránt honos a hasítottágú (hosszabbágú kazal- és kocsirakásra alkalmazható) és a toldottágú (más egyéb szénamunkára használt) favilla. A századfordulón több községben a toldottágút helyben készítették, a hasítottágút faluzó vidéki faárusoktól vették. Általában a faanyag és a funkció is különbözik a kétféle villánál. Nem

tudjuk a favillák eredetének problémáját megoldani, ha olyan térképpel dolgozunk, melyen egyszerűen csak a favillák meglétét tüntetjük fel.

A térképezést, mint segédeszközt szinte a néprajz tudománnyá válásától napjainkig alkalmazzák, egyre fejlettebb formában. A térképezés szimpla alkalmazásán túlmenően azonban kialakult a néprajzi kutatásnak egy olyan speciális ágazata is, mely kifejezetten a történeti szempontból jelentőséggel bíró kultúrjelenségek térképezését tűzte ki célul. E szakterület a néprajzi kartográfia, mely az anyagfeltáró munkáknak egy különleges típusát, a modern néprajzi kutatásban nélkülözhetetlenül fontos néprajzi atlaszokat eredményezi.

A néprajzi atlaszok általában összefoglaló jellegűek: egy-egy népcsoport vagy nyelvterület legjellemzőbb, vagy valamilyen szempontból legfontosabb néprajzi jelenségeinek térképeit foglalják magukban.

A Magyar Néprajzi Atlasz 1950-es években beindult munkálatai a több évtizedes múltra visszatekintő európai atlaszmozgalom láncszemét képezik. Svájci, lengyel, olasz, francia, stb. atlaszok tapasztalatait felhasználva készül a rendkívül nagy anyagi és munkabefektetést igénylő vállalkozás. Kérdései nagyjából a népi kultúra egészét ölelik fel. A következő témák kaptak helyet benne: település, építkezés, lakberendezés, földművelés, állattartás, kendermunka, táplálkozás, viselet, társadalom, népszokás, néphit. Az atlasz kétszáz kérdése (a kérdések majdnem mindegyike több alkérdésre oszlik) természetesen nem meríti ki e témákat teljes alaposággal, csupán minden téma legjellemzőbb, kulcsfontosságú kérdéseit ragadja ki. E kulcsfontosságú kérdések feleletei alapján általában rekonstruálni lehet egy-egy jelenségtípust. Nem térünk itt ki a kérdőív részletesebb ismertetésére, csupán annyit jegyünk meg, hogy az atlasz munkatársai a kérdőívet a magyar nyelvterület legalább négyszáz községében szándékoznak kitölteni, területileg arányosan elosztva, és jelenleg a gyűjtőmunkának mintegy felénél tartanak. Az atlasz elkészülte után kezünkben lesz a magyar népi kultúra legfontosabb jelenségeinek területi elterjedési képe, melynek alapján világosan látjuk majd, hogy mely témákat kell az atlaszfelületen maradó, csak egyes jelenségeket kiragadó módszereknél mélyebben, teljes részletességében vizsgálni, és kezünkben lesz a kiindulás az atlasz összes témájának összehasonlító-történeti elemzéséhez, az eredetkérdések megoldásához.

Megemlítjük még, hogy a Magyar Néprajzi Atlasszal egyidejűleg a Magyar Nyelv- és Néprajzi Atlasz is készül, mely már előrehaladottabb stádiumban van; célja bizonyos kulcsfontosságú nyelvi jelenségek térképre vetítése.

Az országosan folyó atlaszmunkálatok csupán az egyik ösztönzőerőt jelentették a megyei atlasz munkálatainak megkezdéséhez. A másik indíték a helyi viszonyokban keresendő.

Szolnok megye a néprajzi kutatás elhanyagoltabb területje közé tartozik. Györffy István nagykunsági kutatásai óta jóformán csak a legutóbbi évtizedekben történt előrehaladás, de az utóbbi gyűjtések anyaga egyelőre jórészt csak kéziratos (pl. Tiszaigaron többtagú munkaközösség gyűjtött, kéziratos anyaguk több ezer oldal). Emellett Szolnok megye most a leggyorsabban fejlődő megyék közé tartozik, ahol a néprajzi jelenségek rohamosan pusztulnak, tehát a gyűjtőmunka rendkívül sürgős. A megyében jelenleg dolgozó néprajzi kutatók nem vállalhatják azt a feladatot, hogy minden fontos témát kellő alaposággal összegyűjtsenek. Mégis fontos, hogy néhány téma teljes mélységében történő vizsgálata mellett megpróbáljuk az összes fontos jelenségről legalább felületi áttekintést szerezni. E célra pedig rendkívül alkalmas az atlaszmódszerű gyűjtés, mely (mivel írásban rögzített kérdőív segítségével történik) minden más gyűjtési technikánál gyorsabb és gazdaságosabb. A megyei atlasz elkészülte után világosan látjuk, majd, hogy mely témákat érdemes tovább kutatnunk.

Az országos atlasznak tizenhárom kutatópontja van a megyében. Ez azonban egy

heterogén sokféle elemből összeötvöződött lakosságú megyében kevésnek bizonyul; itt nem kapjuk minden jelenség összes jellemző változatát, ha a több mint hetven községből csak tizennégyben töltjük ki a kérdőívet. Ez adta azt a gondolatot, hogy az országos atlasz kérdőívét több, esetleg minden községben kitöltjük, tehát lényegében ez a tény is egy regionális atlasz készítésének fontosságát hangsúlyozta. De vajon elég-e, ha egyszerűen az országos atlasz kutatópont-hálózatát sűrítjük, a kérdőív változatlan meghagyásával? Nyilvánvaló, hogy ez kevés, hiszen az országos problémák nem minden esetben egyeznek a helyiekkel. Azokat a jelenségeket, melyek az országos atlasz 14 ponton történt gyűjtése után teljesen egységes képet mutatnak a megyében, valószínűleg nem érdemes sűríteni kutatópont-hálózaton gyűjteni. Tehát a kérdések egy jelentős része elhagyható. Viszont adódnak speciálisan helyi problémák, melyek megvilágítására sokszor nem elég az országos kérdőív.

Mi szól viszont amellet, hogy az országos atlasz kérdéseinek jórészt mégis meg kell hagyni, többé-kevésbé változatlan formában? A megyei atlasz gyűjtése sok és fáradtságos munka lesz, azonban ha 4-5 évnél tovább húzódik, már nem felel meg a térképezés egyik legfontosabb követelményének, a térképezett jelenségek egyidejűségének. Az idővel tehát amennyire lehet, takarékoskodnunk kell. Nagy nyereséget jelent, ha az országos atlasz tizennégy kutatópontjának már összegyűjtött anyagát fel tudjuk használni. Egy másik - fontosabb - ok is szól a kérdések egy részének meghagyása mellett: a regionális atlasz segítségével bizonyos mértékig kontrollálni lehet az országos atlasz módszerét: mégpedig olyan szempontból, hogy vajon a ritka kutatópont hálózattal kapott eredmény valóban jellemző-e az illető területre; vajon kissé durvábban, felületesebben, de nagyjából ugyanazt a képet kapjuk segítségével, mint a sűrű kutatópont-hálózattal?

Ilyen megfontolások után született meg a megyei atlasz elkészítésének most már konkrét terve 1961 őszén. 1962 tavaszán a megye néprajzi kutatói, az országos atlasz, valamint a Baranya megyében szintén készülő regionális atlasz munkatársainak segítségével elkészítették a kísérleti kérdőívet. Októberben megkezdődtek a próbagyűjtések, melyek 1963 tavaszán befejeződtek. A próbagyűjtések tanulságai alapján valószínűleg szükség lesz a kérdőív kisméretű módosítására, és legkésőbb 1963 őszén elkezdhetjük a gyűjtést a végleges, kinyomtatott kérdőív alapján. A gyűjtőmunkát 3-4 évre tervezzük. Ezután következne a szintén több évig tartó feldolgozó munka; ezzel párhuzamosan pedig az atlasz és a régebbi kutatások eredményeit egyaránt felhasználva, Szolnok megye néprajzi monográfiája.

A következőkben röviden ismertetjük Szolnok Megye Néprajzi Atlaszának kísérleti kérdőívét. Az országos atlasz kérdéseinek kb. egyharmada belekerült a megyei atlasz kérdőívébe is, kisebb-nagyobb módosításokkal. E kérdéseket úgy egészítettük ki, hogy a fő kérdések száma kb. százötven lett. Az atlasz fő kérdéseit nagyjából négy csoportba oszthatjuk.

A kérdések egy része a kutatópontok konkrét jellegének felderítését célozza: Milyen volt a falu társadalmi rétegződése a két világháború közt, a paraszt adatközlők reflexiói szerint? Stb., stb. Az ilyen jellegű kérdések elsősorban a megye monografikus feldolgozásánál lesznek használhatók.

A kérdések egy másik csoportja a táj településtörténeti problémáit van hivatva felderíteni. A néprajzi kutatás eddigi eredményeiből és nem utolsósorban a magyar néprajzi atlaszból kiderült, hogy jónéhány kultúrjelenséget pl. a palóc etnikai csoporthoz tudunk kapcsolni. Ha tehát részletesen fel akarjuk mérni a palóc etnikumnak a török hódoltság után történő levándorlását, meg kell keresnünk ezeket a jelenségeket területünkön, és elterjedésüket térképeznünk kell. E problémához kapcsolódó kérdések pl.: Ismeretes-e a csizma, cipő, mint jegyajándék? Hogy nevezik a hosszúra-vágott metélttéstát (*csík* vagy laska)? Stb., stb. Hasznát vesszük itt a hangtani kérdéseknek is: A gyűjtő döntse el, hogy él-e a kutatóponton a hangállományban az

illabiális a, vagy ly? – Reméljük, hogy a magyar néprajzi atlasz gyűjtőmunkájának befejezése után sikerülni fog nyugati és keleti palóc kultúrjelenségeket is megkülönböztetnünk, és ezek segítségével a megyei atlasz anyaga alapján megyénk településtörténetét tekintetben egészen finoman megrajzolnunk. A palóc levándorlás kérdésével természetében rokon a kun és jász kérdés is. Tudunk-e találni olyan kultúrjelenségeket, amelyek az egykori Kunság, illetőleg Jászság mai parasztlakóit elválasztják a szomszédos eredeti magyar területek lakóitól? Etekintetben reményeink már mérsékeltebbek, mindössze néhány olyan jegyet tudunk a kérdőívben felsorakoztatni, amely a kun, illetve jász etnikum jelzőjének bizonyulhat. Ilyen pl. a házoromdász neve: hívják-e *üsztürü*-nek? A viszonylag késői palóc, jász, kun betelepülők leválasztása után további probléma marad, hogy miképpen tagolható a táj eredeti magyar alapnépesége a kultúra mikrokülönbségei alapján.

A kérdőívben szereplő kérdések további csoportját képezik az interetnikus kapcsolatokra vonatkozó kérdések. Segítséggükkel feltáráásra kerül a századfordulón még szinte érintetlen paraszti kultúra tájon belüli munkamegosztásának teljes rendszere (hol mi volt a paraszti árutermelés fő tárgya, és hol, hogyan értékesítették azt, milyen szükségleti cikkekért mely városokra jártak, stb.), és a táj kapcsolata a szomszédos és további tájakkal (felvidéki és erdélyi vándorkereskedők körzetei, stb.). Ilyen jellegű kérdések ezúttal szerepelnek először néprajzi atlasz tematikájában.

A megyei atlasz kérdései felderítik emellett számos olyan kultúrjelenség elterjedési képét is, amelynek jelentését ma még egyáltalában nem ismerjük, csupán csak sejthetjük, hogy táji differenciáltságával számolhatunk. Ezek a jelenségek éppen az atlasz szolgáltatotta adatok és térképek segítségével válnak majd megszólalathatóvá, mint történeti adalékok: Ismeretes-e a szamár hízlalása? A birka mely részeit főzik meg a paprikásban? Stb., stb.

A megyei atlasz kérdéscsoportjai a kérdőívben természetesen nem egyszerűen a fenti problémák szerint rendeződnek sorba, hanem inkább tematikus sorrend szerint. Nagy súllyal szerepelnek, mindjárt a kérdőív elején a földművelésre, méginkább az állattartásra vonatkozó kérdések. Kitérünk a viselet, a település, építkezés, a kismesterségek problémáira is. Különösen fontosnak látszik a táplálkozás kérdésköre. A tárgyi néprajz témaegyüttese mellett azonban tág teret szentelünk folklorisztikus problémáknak is, elsősorban a néphit és népszokások anyagának felvázolása céljából, de nem hagyva figyelmen kívül a szövegfolklor kérdéseit sem (a Pápainé balladájának magvát képező esemény megyénkben történt a 19. sz. közepén, tanulságos lesz megfigyelni, hogy a centrumtól távolabb és távolabb megtalálható szövegváltozatok miképpen jelzik az alapmotívum alakulását, stb.).

A kérdőívet a megye összes községében kitöltjük. A próbagyűjtések tapasztalatai szerint a gyűjtés egy kutatóponton kb. 4–6 napig tart, nagyobb mezővárosokban valószínűleg ovább. Ebből is láthatjuk, hogy már a gyűjtés is jelentős anyagi és időbeli befektetésekkel jár. Az is kiderült a próbagyűjtések során, hogy az egész gyűjtőmunkát feltétlenül szakképzett gyűjtőknek kell végezni.

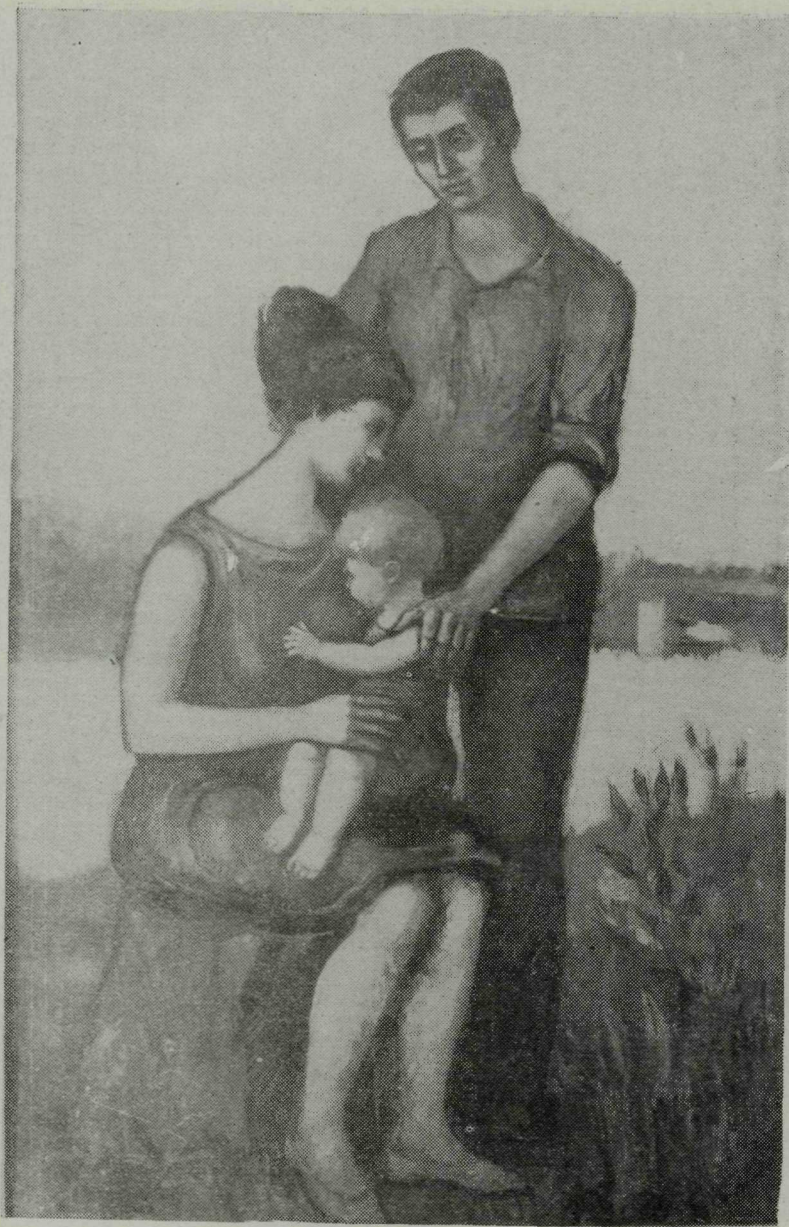
Szolnok Megye Néprajzi Atlaszának elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia is felvettette kutatási tervébe – ezzel munkánk hivatalos elismerést is nyert.

Csalogné Pócs Éva

* Kisbán Eszter: A gyümölcskenyér elterjedésének tanulságai. *Ethnographia* LXXII (1961) 325–343.
** Andrásfalvy Bertalan: A vörösbőr Magyarországon. *NE* XXXIX (1957) 49–69.

Mészáros Lajos: Pannóterv

Palicz József: Család

Szolnok megye népessége az 1949–1960. évi népszámlálás idején

Az utóbbi időben mind szélesebb körben tapasztalható érdeklődés a népszámlálás adatai iránt és tekintettel arra, hogy azok szélesebb körben nem ismeretesek, nem lesz érdektelen, ha a következőkben néhány, Szolnok megyére vonatkozó népességi adatot ismertetünk.

Köztudott dolog, hogy a népesség teljes számbavétele, az általában 10 évenként tartott népszámlálással történik. Legutóbb ilyen teljeskörű népszámlálást 1960. január 1-én tartottak, amikor is a népességet az 1960. január 1-i órai állapotnak megfelelően vették számba, elméletileg tehát mindenkit ott számoltak meg, ahol az előbb említett időpontban tartózkodott. (A népszámlálás éppen ezért az ún. jelenlévő népességet rögzíti.)

A megye mai területére átszámított népességi adatok 1869-től állanak rendelkezésre, és ez lehetőséget nyújt egy kis visszatekintésre is.

Szolnok megye lakossága az 1869. december 31-e és 1960. január 1-e közötti időben, tehát 90 év alatt, mintegy 185 ezer fővel, azaz 66,7⁰/₀-kal szaporodott.

A népesség csaknem valamennyi népszámlálási időszakban jelentősen nőtt (legnagyobb mértékben 1881–1890 között), mindössze egyetlen időszak alatt, a második világháborút magába foglaló 1941–1948 közötti években mutatkozott csökkenés.

A népesség számának alakulása, népsűrűség, népszaporodás

A népszámlálás időpontja	A népesség száma (fő)	Népsűrűség 1 km ² -re	A népesség száma az 1869-i az előző népszámláláskori népesség %-ában		Időszak	Tényleges szaporodás + fogyás —
1869. XII. 31.	277 236	49,8	100,0	—	—	
1880. XII. 31.	299 157	53,7	107,9	107,9	1870—1880	+ 21 921
1890. XII. 31.	341 993	61,4	123,4	114,3	1881—1890	+ 42 836
1900. XII. 31.	375 803	67,5	135,6	109,9	1891—1900	+ 33 810
1910. XII. 31.	399 770	71,8	144,2	106,4	1901—1910	+ 23 967
1920. XII. 31.	414 301	74,4	149,4	103,6	1911—1920	+ 14 531
1930. XII. 31.	441 436	79,2	159,2	106,5	1921—1930	+ 27 135
1941. XII. 31.	453 800	81,4	163,7	102,8	1931—1941	+ 12 364
1949. I. 1.	450 403	80,8	162,5	99,3	1941—1948	— 33 970
1960. I. 1.	462 150	82,9	166,7	102,6	1949—1959	+ 11 747

Úgy gondoljuk nem lesz érdektelen a népesség 90 év alatti alakulását területi elhelyezkedés szerint is bemutatni. (Kimutatásunkban a jászapáti járást még külön szerepeltetjük, mivel 1869-re nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyek a mai járási közigazgatási beosztásnak megfelelő átdolgozást lehetővé tették volna.)

A népesség számának alakulása járásonként, városonként

Járás, város	A népesség száma az		Szaporodás	
	1869-i népszámlálás idején	1960-i,	főben	%-ban
Jászapáti	32 263	45 613	13 350	41,4
Jászberényi	28 484	40 210	11 726	41,2
Kunhegyesi	29 722	42 640	12 918	43,5
Kunszentmártoni	29 241	41 894	12 653	43,3
Szolnoki	28 722	63 533	34 811	121,2
Tiszafüredi	18 266	27 506	9 240	50,6
Törökszentmiklósi	11 185	25 272	14 087	125,9
Jászberény v.	19 090	30 322	11 232	58,8
Karcag	14 486	26 035	11 549	79,7
Kisújszállás	10 376	13 756	3 380	32,6
Mezőtúr	18 210	23 611	5 401	29,7
Szolnok	15 086	45 640	30 554	202,5
Törökszentmiklós	11 136	23 625	12 489	112,1
Túrkeve	10 969	12 493	1 524	13,9

Mint látható, legnagyobb mértékben Szolnok városban szaporodott a népesség (több mint háromszorosára), legkisebb, szinte alig számottevő mértékben (13,9⁰/₀-kal) Túrkevéen.

Ahhoz, hogy az egyes területek népességszámának alakulására közelebbi magyarázatot kapjunk, tudnunk kell, hogy a népesség számának változtatását két alapvető tényező, az ún. természetes népmozgalom (születés, halálozás, házasságkötés) és a mechanikus, vagy más szóval vándormozgalom (lakóhelyváltoztatás) befolyásolja.

A természetes népmozgalom eredményeként normális körülményeket figyelembe véve, nő az adott terület népességszáma. Természetesen nagyobb háborúk, járványok stb. átmenetileg csökkenthetik ezt a természetes növekvő folyamatot. A mechanikus népmozgalomban azonban már elsősorban az adott terület gazdasági lehetőségei, megélhetési viszonyai jutnak kifejezésre. A mechanikus népmozgalom a megyében különösen az 1949–1959. évek között éreztette hatását, részben az új, részben a régi, de jelentősen fejlesztett ipari üzemek vonzása, részben a mezőgazdaság szocialista átszervezése miatt. Szolnok város népesség-számának már említett ugrásszerű növekedése is elsősorban a mechanikus népmozgalom, a vándormozgalom következménye.

A mezőgazdaságban részben a nagyüzemi termeléssel együttjáró gépesítés miatt sok munkaerő szabadult fel, részben az iparban és más nem mezőgazdasági ágazatban állandóbb és jobb keréseti lehetőségek kínálkoztak, ezért a lakosság igen sokszor, nem kívánatos mértékben vált meg a mezőgazdaságtól.

Ezt a folyamatot jól tükrözi a megyében a „keresők” egyes népgazdasági ágak közötti megoszlásának alakulása.

A keresők százalékos megoszlása

Népgazdasági ág	1949	1960
	január 1-i	népszámlálás szerint
Mezőgazdaság	66,9	45,4
Ipar	10,5	16,5
Építőipar	3,1	8,0
Közlekedés	2,7	4,8
Kereskedelem	3,6	5,2
Egyéb népgazdasági ág	13,2	20,1
Nyugdíjas	3,8	6,5
Összesen:	100,0	100,0

Mint látható a két népszámlálás között a mezőgazdaságban keresők aránya 21,5⁰/₀-kal csökkent. Elsősorban ennek következménye, hogy a 7 járás közül 5-ben csökkent a népesség száma, és csak a szolnoki járásban volt számottevő növekedés, ami a martfői Tisza Cipőgyár vonzásával magyarázható. A városiasodásra jellemző, hogy a megye népességéből az 1949-i 35,4⁰/₀-ról, 1960-ban 38,0⁰/₀-ra emelkedett a városi népesség aránya.

A népességen belül 1949-hez viszonyítva a kereső férfiak száma 4⁰/₀-kal nőtt, a kereső nők száma azonban 2⁰/₀-kal csökkent. A munkaképes korú férfiakkal majdnem egyező (96⁰/₀-a), a munkaképes nőknek azonban mindössze 32⁰/₀-a volt kereső. A kereső nők összes nőkhöz viszonyított aránya Szolnokon a legmagasabb (39⁰/₀).

Az 1960. évi népszámlálás időpontjában a 214 800 keresőnek 82⁰/₀-a fizikai munkás, 11⁰/₀-a szellemi foglalkozású és 7⁰/₀-a nyugdíjas, járadékos és egyéb inaktív kereső volt. A keresők és eltartottak aránya, az elmúlt 11 év alatt, lényegében nem változott, ugyanis 1949-ben 114, 1960-ban 115 eltartott jutott 100 keresőre.

A népesség nemek közötti arányát tekintve, a népszámlálások adatai szerint, ha csak kis mértékben is, a nők aránya a magasabb. Számarányuk – a második világháború következtében – különösen az 1941–1949 közötti időszakban emelkedett számottevően.

A népesség nemek szerinti megoszlása

Év	A népesség száma (fő)	Százalékos megoszlásban		100 férfira jutó
		férfi	nő	nő
1930	414 436	49,5	50,5	1018
1941	453 800	49,6	50,4	1018
1949	450 403	48,8	51,2	1049
1960	462 150	48,7	51,3	1051

A népesség nemek szerinti arányát igen jól fejezi ki az 1000 férfira jutó nő, mutatószám. Ha a megye egyes közigazgatási területeit eszerint vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a járások közül a kunszentmártoni járásban, a városok közül Kisújszállás városban legmagasabb a nők aránya. (Az előbbiben 1076, az utóbbiban 1116 nő jut 1000 férfira.) A megye összes településeit figyelembe véve, a legtöbb nő (1147) Nagyrév, a legkevesebb (941) Kuncsorba községben jut 1000 férfira.

Az általános gazdasági viszonyokat és az egyének gazdasági helyzetének biztonságát jól tükrözi, hogy 11 év alatt a 15 évesnél idősebb népességnél 19⁰/₀-kal csökkent a nőtlenek és hajadonok, és 13⁰/₀-kal nőtt a házasok száma. Sajnos főként éppen az előbb említett gazdasági függetlenséget és biztonságot tükrözi az elváltak számának 43⁰/₀-os növekedése is.

A megye népességének korösszetétele lényegében az országoshoz hasonló. A népesség 1949 óta némileg előregedett, az öregkorúak (60 éven felüliek) aránya 1949–1960 között 13⁰/₀-ról 14⁰/₀-ra emelkedett. Ez elsősorban az életszínvonal növekedésének – amely magában foglalja a jobb táplálkozást, a jobb egészségügyi ellátást, stb. – következménye. A megyében 1960-ban 5, 100 éves, illetve idősebb embert írtak össze, ezek közül 2 férfi, 3 nő volt.

A népesség iskolai végzettségének színvonala az 1949–1960. évek között jelentősen emelkedett, de még nem érte el az országos átlagot. A 10 évesnél idősebb írni-olvasni nem tudók aránya még mindig magas (5⁰/₀, 1949-ben 7⁰/₀ volt).

A népesség 0,2⁰/₀-a vallotta magát nem magyar anyanyelvűnek és 0,4⁰/₀-a más nemzetiségűnek. A 900 nem magyar anyanyelvűből 500 cigány volt.

Az elmondottak természetesen csak vázlatosan ismertették az 1960. évi népszámlálás eredményeit és az 1949 óta bekövetkezett változásokat. E szűkre szabott cikk keretében nem volt lehetőség sok fontos jelenségre, mint pl. a családi, a részletesebb műveltségi és a lakás adatoknak ismertetésére, de a főbb jellemző adatokat így is megismerhettük.

Gácsi Ferenc

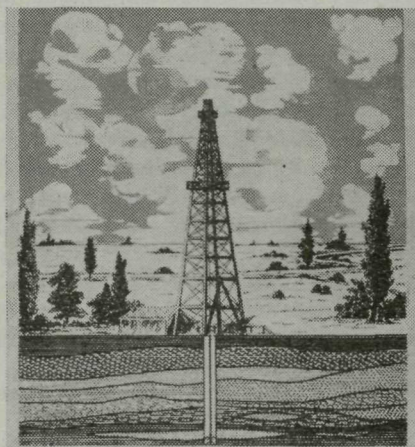
Szolnok megyei kiadványok 1962-ben

Szolnok megye mezőgazdasági, ipari és kulturális eredményeit dokumentálják és egyúttal fejlődését segítik azok a kiadványok, amelyeket a párt- és tanácsszervek, valamint a kulturális intézményeink adtak közre.

Jelen cikk keretében az 1962-ben meg-

jelent kiadványokat ismertetjük, hiszen legtöbbjükről még a napi sajtó sem adott hírt. Pedig tartalmuknál, mondanivalójuknál fogva megérdemlik, hogy széles körben ismertek legyenek. Nemcsak a szakemberek számára fontosak ezek, hanem sikerrel forgathatja bárki, akit Szolnok megye sorsa, fejlődése érdekel.

DR URBANCSEK János: Szolnok megye vízföldtana és vízellátása. Szolnok, 1962. Szolnok Megyei Tanács VB 213. p. 92 térk., 15 ábra, 15 mell., 25 cm.

SZOLNOK MEGYE VÍZFÖLDTANA
ÉS VÍZELLÁTÁSA

DR. URBANCSEK JÁNOS

A monográfikus feldolgozás nemcsak a felszabadulás óta folytatott tervszerű vízkutatás és hasznosítás eredményeit adja

közre Szolnok megye területéről, hanem általában az Alföld ivó- és ipari vízellátásának minden fontosabb kérdését vizsgálja. A gyakorlati életben jól használhatók az eredményei a rétegvizekkel való vízgazdálkodásnál. Megismerhetjük belőle a települések mai és távlati vízigényét és megszerzésének lehetőségeit. De a monográfikus feldolgozás lehetőséget nyújt arra is, hogy megismerhessük belőle Szolnok megye felszíni képződményeit.

Különösen jól használható ismeretterjesztési munkában a megye földtani leírását tárgyaló rész, mely a legújabb szénhidrogénkutatók fúrási eredményei alapján rajzolja meg az Alföld és elsősorban Szolnok megye földtani felépítését a földtörténeti ókortól kezdve. A tárgyalt anyagot rengeteg metszet és térkép teszi szemléletessé, amelyet iskolai oktatásban is eredményesen lehet használni.

A tanulmány részletesen ismerteti a megyében lévő termális-, ásvány- és gyógyvizeket is. Az érdeklődő emellett az artézi kútúrás történetére is kap érdekes és értékes adatokat.

A monográfiát szerencsésen egészíti ki dr. Rónai András „Szolnok megye talajvíz viszonyai” című tanulmánya. A tartalomhoz méltó illusztrációk, térképek te-

szik szemléletessé a kötetet. A nyomdai munkálatokat a Szolnoki Nyomda végezte a tartalomhoz méltóan.

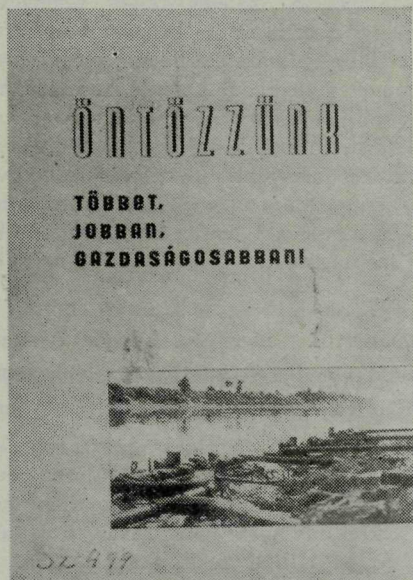
ÖNTÖZZÜNK többet, jobban, gazdaságosabban! Összeáll.: Csizmadia István. Szolnok, 1962. MSZMP Szolnok Megyei Bizottság Agit. prop. és Mezőgazd. Osztálya és a Megyei Tanács VB Mezőgazd. Osztálya, 32 p., 24 cm.

Az öntözést és a vele kapcsolatos feladatokat 1962. február 20-án megyei aktívaülésen vitatták meg. Az ott elhangzott előadást és az értékes hozzászólásokat adták közre nyomtatásban. Jól szemléltetik az eddigi eredményeket és a soron következő feladatokat a mellékelt grafikonok.

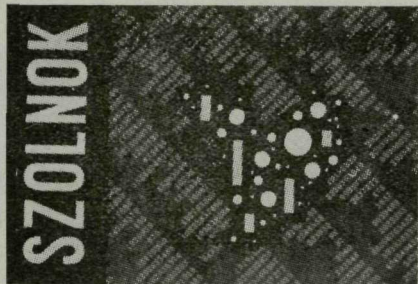
Hasznosak az értékes hozzászólások is, amelyek a gyakorlatból szerzett tapasztalatokkal egészítették ki a beszámolót.

Külön cikk foglalkozik az állami gazdaságokban folytatott lucernaöntözéssel, valamint a kunszentmártoni legelőöntözés tapasztalataival.

A végén az öntözéssel kapcsolatos feladatokat ismerteti az öntözési tanácsadó.

Részletezi, hogy hol és mit legcélszerűbb öntözni? Hogyan készüljenek fel rá? Végül pedig az öntözés végrehajtásának gyakorlati módjaira kapunk hasznos tanácsokat.

SZOLNOK megye számokban. Szolnok, 1962. Közp. Stat. Hiv. Szolnok megyei Igazgatósága, 88. p., 14 cm.

A szokásos megyei statisztikai évkönyvek mellett a VIII. kongresszusra külön kötetet jelentetett meg a Stat. Hivatal Szolnok megyei Igazgatósága, amelyben a VII. kongresszus idejétől, 1959-től kezdve adnak számot Szolnok megye eredményeiről és fejlődéséről.

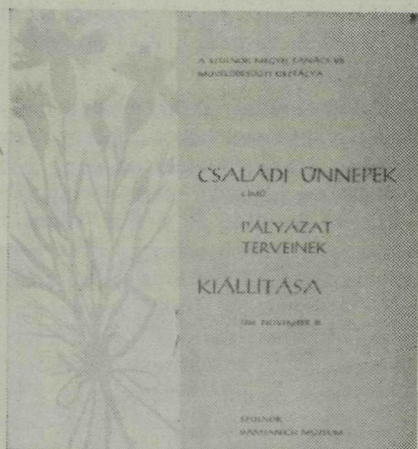
A kötet külön értéke, hogy nemcsak számadatokat tesz közzé, hanem elemzi is azokat. Megtudjuk pl. azt, hogy a hároméves tervidőszak alatt a megyében 2 milliárd 15 millió Ft értékű állami beruházást végeztek, amelynek 40⁰/₀-a mezőgazdaságra, 30⁰/₀ pedig iparfejlesztésre jutott. A fennmaradó rész kommunális célra lett felhasználva (lakások, művelődési intézmények, stb.). A szocialista gazdálkodás útjára lépett Szolnok megye nagy arányú mezőgazdasági beruházása gépi felszerelésre és építési beruházásra (istálló, magtár, öntözőtelepek, stb.) jutott. A túlnyomóan mezőgazdasági jellegű megyében az ipar is jelentősen fejlődött. A Tiszamenti Vegyiművek termelte 1960-ban az ország kénsavtermelésének 47,1⁰/₀-át, Martfűn készült bőrlábbelik az országos termelés 20,4⁰/₀-át adják. A hagyományos szolnoki faipar fellendülésére jellemző, hogy 20,1⁰/₀-kal részesedik az ország termeléséből.

A mezőgazdasági termelési adatokból elég azt megemlítenünk hogy 1961-ben a búza termésátlaga a megyében 12 mázsa volt. Jelentős emelkedés tapasztalható a kukoricánál is. Az eredmények elérésében szerepe van annak is, hogy 1958-tól az 1 kh-ra jutó műtrágya 44,8 kg-ról 119,7-re emelkedett.

A SZOLNOKI Művésztelep 60 éves kiállítás. Szolnok, 1962. Szolnok Megyei Tanács VB Műv. Osztálya, 32. p., 18,5 cm.

Az 1902. június 29-én megnyílt szolnoki művésztelep 60 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepségsorozat kiemelkedő pontja volt a műtárgyi bemutatók rendezése. 12 műtárgyban 9 festő és 3 szobrász mutatta be a legújabb alkotásait. Ehhez a bemutatóhoz ízléses katalógus készült a Jászberényi Nyomdában, amelyet 12 művészi reprodukció tesz színesebbé. A bevezető tanulmány pedig vázlatos áttekintést nyújt a szolnoki művészeti élet múltjáról és jelenéről.

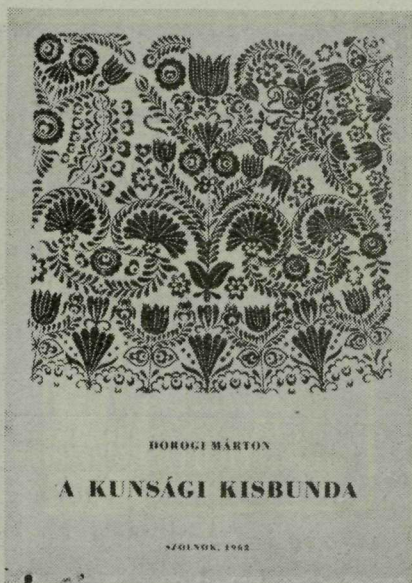
CSALÁDI ünnepek című pályázat terveinek kiállítása. Szolnok, 1962. Szolnok Megyei Tanács VB Műv. Osztálya, 20. p., 18,5 cm.

Hasznos és előremutató kezdeményezés volt a tanács részéről a családi ünnepek rendezésére szolgáló reprezentatív helyiségek belső díszítésére kiírt pályázat lebonyolítása. A Szolnok, Békés, Csongrád megye és Szeged város képzőművészei részére kiírt pályázatra beérkezett értékes és művészi anyagból a szolnoki múzeumban kiállítás nyílt. S ízléses katalógus 16 művészi reprodukcióval ad számot a pályázat eredményéről. Terjesztése lehetővé teszi tanácsaink részére, hogy a díjnyertes pályaműveket városukban, községükben hasznosítsák.

SZOLNOK megyei Képzőművészeti Munkacsoport Téli Tárlata. Szolnok, 1962. Damjanich János Múzeum, 20. p., 20 cm.

A szolnoki és Szolnok megyei képzőművészek rendszeresen megrendezett évről-évre kiállításához készült katalógus ismerteti a kiállítás anyagát. A bevezető a művek és a kiállítás méltatását is adja. – 14 művészi reprodukció ad lehetőséget, hogy az olvasó képet alkothasson magának a Téli Tárlatról. A katalógus nyomdai kivitele a gyomai Kner Nyomda művészetét és hozzáértését dicséri.

DOROGI Márton: A kunsági kisbunda.
Szolnok, 1962. Damjanich János Múzeum,
40. p., 24 tábla, 20 cm.

Iskolai rajzoktatásban és népművészeti szakköri munkában jól felhasználható értékes kiadvány jelent meg a Damjanich János Múzeum Közleményei 8-9. számaként. A Nagykunság hagyományos állattartásából eredően a szücsmesterség művészi remekeket alkotott főleg Kisújszálláson, Kunhegyesen és Kunmadarason. Jelen kiadvány a kisbundákkal foglalkozik. 24 kétszínnyomású tábla az eredeti színben mutatja be a változatos népművészeti motívumokat.

A szerző több évtizedes gyűjtő- és kutató munkájának eredményeit teszi közzé.

A kiadványhoz csatolt orosz és francia nyelvű ismertető pedig lehetővé teszi, hogy nemzetközi viszonylatban is hasznosítható legyen a gazdagon illusztrált kötet.

Az ízléses nyomdai kivitel a Gyulai Nyomda hozzáértését dicséri. A kötés munkálatait a gyomai Kner Nyomda végezte.

SZOLNOK megye ma és holnap. Szolnok, 1962. MSZMP Szolnok megyei Bizottsága és a Szolnok megyei Tanács VB 96. p., 24 cm.

Gazdag képanyaggal, jó grafikonokkal és statisztikai adatokkal szerkesztett képeskönyv, amelyet a szerkesztők a választás előtt azzal a céllal adtak ki, hogy a választókerületi aktív csoportok tagjai használják fel munkájuk közben. Az értékes kiadvány azonban nagyobb nyilvánosságot is megérdemel. Hiszen kit ne érdekelne Szolnok megyében az ipar rohamos fejlődése? Megtudjuk pl. azt, hogy míg 1957-ben a szocialista iparban az egy munkásra jutó termelési érték 119 496,- Ft volt, addig 1960-ban ez már meghaladta a 201 000,- Ft-ot. Ez 1961-ben ismét 8,9%-kal emelkedett, tehát a termelékenység fokozásának üteme jó.

Jelentős fejlődésről ad számot a mezőgazdaságról szóló fejezet is. Különösen áll ez a termésátlagok alakulására, amelyeknek eredményeit az intenzív búzafajták nagymérvű felhasználása segítette. De jól szemléltető grafikonok mutatják a vegyszeres gyomirtás, az öntözéses gazdálkodás és a műtrágyafelhasználás eredményeit is.

A kereskedelem fejlődésének ismertetésénél nemcsak statisztikai adatok mutatják a bolthálózat és a forgalom növekedését, hanem az újrendszerű kereskedelmi formák bevezetésére és közkeveltségére jellemző adatok is. 1958-ban három önkiszolgáló bolttal szemben 1962-ben 241-re emelkedett a szépen berendezett és gyorsabb kiszolgálást biztosító üzletek száma.

A községfejlesztés eredményei is igen számottevőek. Öt év alatt 16 kultúrház épült községfejlesztési alapról. Járdaik készítése, faültetés, községeink, városaink szépítése azok a munkák, amelyet nemcsak a községfejlesztési alapról lehet megvalósítani, hanem társadalmi munkával is. Igen kimagasló eredményekről értesülünk. 1961-ben pl. kb. 65 000 ember csaknem 10 millió forint értékű társadalmi munkát végzett.

A művelődésügy terén nagy feladatot jelent a középiskolai tanulók számának rohamos növekedése és a politechnikai ok-

tatás megfelelő tárgyi feltételeinek biztosítása. Az általános iskolák műhelytermének száma az 1958-as 9 db-ról 1961-re 76 műhelyteremre növekedett. A felnőttoktatás és a népművelés adatairól készültek a legsikerültebb grafikonok. De az egészségügy hatalmas fejlődését tárgyaló fejezet áttanulmányozása is nagyon tanulságos.

TÓTH János: 100 éves a Palotásy Kórus. Jászberény, 1962. Jászberényi Palotásy Kórus, 28. p. 24 cm.

A jászberényi helyi hagyományok ápolására adták ki a 100 éve működő kórus történetét a centennáris ünnepek alkalmával.

A Palotásy János életéről és zenei munkásságáról szóló tanulmány nemcsak a Jászság zenei életéről ad tájékoztatót, hanem a múlt század közepének jászberényi életére is ad betekintést.

Önálló tanulmány tárgyalja a Palotásy Kórus megalakulását és 100 esztendő munkásságuk fontosabb adatait. S ezt egészíti ki a centennáris ünnepek műsora.

Az illusztrációkkal teli füzet izléses nyomdai munkálatait a Jászberényi Nyomda végezte.

CS. KOVÁCS Imre: A fiúiskola története. Karcag, 1962. A Kálvin út 2. sz. Általános Iskola Igazgatósága. 84. p., 20 cm.

A 250 esztendő jubileum alkalmával jelent meg izléses kiállításban a karcagi fiúiskola története, amely bevezetőben Karcag történetét vázolja 1712-ig. Az iskolaalapítás időszakától azután részletezi az alakulás nehézségeit, az itt tanító rektor

ok nevét, az iskolával kapcsolatos költségeket és a tanítás módszerére is kapunk értékes helyi adatokat. A kiadvány – igen helyesen – az iskola birtokában lévő kéziratok jegyzőkönyv, a „Liber Scholae Reformatae Kartzagújszállásiensis” felhasználásával készült. Iskolai felszerelésekre, könyvtárára vonatkozó történeti adatai nagyon érdekesek. Régi festmények és fényképek, a 250 éves kéziratok fényképek közreadása teszi színesebbé a tanulmányt. S ha valamit sajnálhatunk, az az, hogy az államosítás időszakától kezdve eltelt időkre kevés hely jutott.

K. Gy.

Megyei és Városi Statisztikai Értesítő

A folyóirat 1962. évi számaiban négy Szolnok megyéről szóló cikket is találunk.

„A baromfitenyésztés helyzete Szolnok megyében” címenj elent meg az 1962. áprilisi számban (12. évf. 4. sz. 177–183. p.) *Febér János* cikke, melyben a baromfitenyésztés fejlesztésének fontosságát hangsúlyozza, majd a Szolnok megyei helyzetet ismerteti. A baromfiállomány összetétele nem a legkedvezőbbben alakult a közös gazdaságokban. Nem volt megfelelő a takarmányozás, az elhelyezés, kevés volt a képzett szakember, s emiatt elég jelentős volt az elhullás. A cikk további részében a felnevelt baromfi értékesítésével, a felvásárlási eredmények ismertetésével foglalkozik.

A folyóirat *Dr. Lukács Pál*-nak két tanulmányát is közli. Az első „*Hibridkukorica termesztése Szolnok megyében*” címen jelent meg 1962 májusában. (12. évf. 5. sz. 217–229. p.) A szerző a kukoricatermesztés jelentőségével foglalkozik. Egyik legfontosabb gazdasági növény, a takarmánymennyiség növelése szempontjából is rendkívül fontos. A hibridkukorica előállításával a termőképességét 20–25⁰/₀-kal növelték. Már 25 évvel ezelőtt is foglalkozott *Fleischmann Rudolf* hibridkukorica termesztésével, de csak az ötvenes évek végén terjedt el. Szolnok megyében 1961-ben már a kukorica termőterületének 85,8 százalékán vetettek hibrid fajtát. Az állami gazdaságok és a szenttamási hibridüzem állítja elő a szükséges vetőmagot.

A cikk további részében az író a hibridkukorica termesztésének agrotechnikájával foglalkozik. Igen lényeges a vetés előtti talajmunka, a kellő minőségű és

mélységű őszi mélyszántás, a talajerőutánpótlás. A nagyobb terméshozam elérése függ a vetés módjától, a növényesűrűségtől és a gyomirtás módszerétől.

A szerző második cikkében, melyet a lap 1962 augusztusi számában közöl (12. évf. 8. sz. 370–385. p.), „*Szolnok megye lakosságának életkörülményei*” címen, arról ad képet, mit rejt magában az életszínvonal emelkedés, milyenek az egyes társadalmi csoportok életviszonyai Szolnok megyében. Az átlagkeresetek 1957 óta lényegesen emelkedtek. A munkás és alkalmazotti háztartásokból 652-t vizsgáltak meg, hogy mennyi az egy főre jutó jövedelem. Szolnok megyében ez elmarad az országos átlagtól.

A cikk további részében a parasztság anyagi helyzetének alakulásával foglalkozik. A jövedelem megnagyobbodásával párhuzamosan megváltozott a fogyasztás (a kiadás) összetétele is. A társadalmi juttatások emelkedése is igen jelentősen hozzájárult a lakosság életszínvonalának növekedéséhez.

Gál Zoltán és Szarvas András „*Szolnok megye lakosainak bel- és külföldi utazása és a megye idegenforgalma 1960–1961.*” című cikkükben, mely 1962. júliusban jelent meg (12. évf. 7. sz. 332–338. p.), arról írnak, hogy az életszínvonal emelkedésének többek között jellemző tünete az is, hogy az utazás az utóbbi években szinte „divattá” vált. Az utazások számszerű növekedése mellett kedvezően alakult az utazásban résztvevők összetétele, mind több munkás és paraszt van az utazók között. A külföldre utazók száma nőtt, míg a belföldi utazásban résztvevők száma csökkent. A

külföldi utazások 60⁰/₀-a Csehszlovákiába irányult.

Nemcsak a mi érdeklődésünk növekszik a külföld iránt, hanem egyre nagyobb azon külföldiek száma, akik Szolnok megyébe látogatnak. Legtöbbször a Német Demokratikus Köztársaságból és a Szovjetunióból látogattak hozzánk. Legnagyobb akadály azonban az elégtelen szállodai kapacitás. A belföldi országjáró kirándulások száma csökkent. Ezen jó propagandával, jól szervezett utazásokkal változtatni kell.

Papíripar és Magyar Grafika

A folyóirat 1962. évi 6. évf. 5. számában (222–225. p.) *Hajduczky Gézáné*: „A Szolnoki Papírgyár cellulózüzemének vízrendszeréről” című cikkét olvashatjuk. A szerző a Papíripari Kutatóintézet munkatársaként a Szolnoki Papírgyár cellulózüzemének vízrendszerét vizsgálta, s munkájáról számolt be a közleményben. A szalmacellulózgyárak vízigénye közismerten jelentős, ezért a vízellátás az üzemeltetés egyik központi kérdése. Fontos szerep jut a cellulózgyárakban a körvízrendszernek, a már egyszer használt víz derítés utáni felhasználásának. Szolnokon ennek növelése célszerű lenne. A cellulózgyár folyamatábráját és vízmérlegét, valamint 3 táblázatot közöl a vízfelhasználásról a szerző.

A cikkhez *Dr. Molnár László*, a Szolnoki Papírgyár főmérnöke szól hozzá.

Népfront

A Hazafias Népfront Országos Titkársága tájékoztatójának októberi havi számában több, Szolnok megyei vonatkozású cikket olvashatunk. *Bognár Gyula*: „*Legyőzzük az aszályt*” című írásában arról a mozgalomról számolt be, melyet a Hazafias Népfront jászberényi járási bizottsága indított el a csökkenő öntözés elterjesztése érdekében. Anketókat, tapasztalatcseréket rendeztek a járás községeiben, melyeken legfőbb problémaként az öntözéses szakemberek képzése került fel. A mozgalmat segítette a járási könyvtár is, szakkönyvek megfelelő propagandájával. A csökkenő öntözés népszerűsítése mellett az élővízes öntözésre is gondoltak. Fényképes-rajzos dokumentációs kiállítást vándoroltat a Nép-

front Bizottság községről községre. A cikkben 3 fényképet is láthatunk az öntözésről.

Földeáki Béla cikkében, melynek „*A gyerek, meg a nevé*” a címe, a Szolnok megyei Népfront Bizottság műszaki akcióbizottságának tevékenységét vizsgálja. Bemutatja, hogy a mérnökök és a technikusok milyen sokat segítettek már a közsefajlesztésben, bekötő utak építésében, öntözésben. Most éppen a Szolnokon létesülő Tiszaliget terveit dolgozták ki.

Magyar Mezőgazdaság

Számos Szolnok megyéről szóló cikk található a Magyar Mezőgazdaság 1962. évi 17. évfolyamának utolsó számaiban.

Az 1962. okt. 3-i 40. számban *Illés Tibor*: „*A talajelőkészítés meggyorsításának lehetőségei*” címmel a szajoli Vörös Csepel Tsz-ben az őszi búzavetés előkészületeinek állását vizsgálja. Jó munkaszervezéssel elérte, hogy a kukoricaszárak időben, gyorsan betakarították, s a traktorok zavartalanul dolgozhattak a búzamazó előkészítésén. Figyelmet érdemel a vasúti sínből házilag készített simítójuk. Szovjet, olasz és magyar búzafajtákat vetettek a jól előkészített talajba. A cikk írója vitatja a vetés sorrendjét és a búzatáblák részére adott műtrágya mennyiségét is kevesli. – 5 fénykép mutatja a talajelőkészítési munkát.

Ugyanebben a számban *Fehér Károly*: „*Tervek a takarmánygondok enyhítésére Abádszalókon*” című cikkét olvashatjuk. A takarmányhiány pótlásában jelentős szerepe lehet a takarmányozásra alkalmas melléktermékeknek, elsősorban a kukoricaszár és napraforgószár felhasználása segíthet sokat. A törés után a kukoricaszár egy részét besilózzák, más részét pedig a tábla szélén szélesen tárolják. A zöld napraforgószár betakarítása után sok értékes takarmány maradt a tarlón, melyet legeltetés útján értékesíthetett volna a termelőszövetkezet. A napraforgó-tányér feltakarmányozása is segíthetne a tsz takarmánygondjain, erre azonban nem gondoltak. – 3 fénykép látható a cikkben.

A szerző másik cikkét az 1962. okt. 31-i 44. számban találjuk. A jászapáti Alkot-

mány Tsz szarvasmarha-tenyésztéséről ír „A szarvasmarhahátánptótlás érdekében” címmel. A termelőszövetkezetben a tehenészet igen jövedelmező állattenyésztési ág, ennek megfelelően tehénállományukat ter-ven felül is növelték. A minőség javításán túl ez jelentős hitelelengedéssel is jár a kormányhatározat értelmében. A tenyész-tesbe fogott üszökön kívül 187 fiatal jószágot hizlalásra állítottak be. A cikk írója ezt kifogásolja, mert ezek az üszök más, esetleg megyén kívüli közös gazdaságokban a minőség javítását szolgálhatták volna, hiszen a jászapáti Alkotmány törzshallat-tenyésztő szövetkezet. 6 jólsikerült fénykép illusztrálja az eredményes munkát.

A lap 1962. nov. 7-i 45. számában „A Tisza-völgyi öntözések vízszükségletéről” címmel olvasható egy érdekes, 7 fényképpel és 1 térképpel ellátott cikk. A Tisza-völgyi öntözések fejlesztési lehetőségeit, a mezőgazdaság vízellátásának kérdéseit vizsgálta az Országos Vízügyi Főigazgatóság tiszalöki értekezlete. 1962-ben az öntözött terület 350 ezer holdat tett ki, ezt a Tisza és a Körösök jelenlegi vízadóképessége el tudta látni öntözővízzel. A további fejlesztés már egy sor probléma megoldását követeli. Megoldandó feladat az évi vízhozam megfelelő térbeli és időbeli elosztása. Ezt segíti majd a II. számú kis-

körei és a III. számú csongrádi Tiszai Vízlépcső. Ezeknél már nemcsak a folyó medrét, hanem a hullámteret is felhasználják a víz tárolására. A szükséges csatornahálózat megépítésére is sor kerül. 1980 után a Duna-Tisza csatorna megépítésével juttathatunk majd újabb víztömegeket a Tisza-völgyi öntözőrendszer számára.

Almási István 2 tiszaföldvári termelőszövetkezetéről ír a Magyar Mezőgazdaság 1962. évi 47. számában „Mennyire bat a jó talajmunka a szövetkezeti gazdálkodásra?” címmel. A Lenin Tsz és az Aranykalász Tsz példáján mutatja be a szerző, hogy mit jelent a jó őszi talajelőkészítés. Tavaly ősszel az Aranykalászban ez nem volt megfelelő, így 1 millió forint körül lesz a kiesés. A két termelőszövetkezetben a termésátlagok között is igen nagy a különbség a Lenin Tsz javára. Enek oka elsősorban abban kereshető, hogy az Aranykalász Tsz-ben a vetéssel is megkéstek, és az őszi mélyszántás sem volt megfelelő. Az idei őszön már mindenre ügyeltek a gyengébb tsz-ben is, segített az erősebb, Lenin Tsz gépekkel, meg azzal is, hogy a főagronó-musa elvállalta e tisztet az Aranykalászban is. Így megvan a lehetőség arra, hogy 1-2 éven belül az Aranykalász Tsz is eléri gazdálkodási színvonalban a Lenin-t.

Összeállította: Sági Pál

A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL

A TIT Szolnok megyei Szervezetének munkája a statisztika tükrében

Az 1962. év gazdasági, politikai és kulturális életünk területén jelentős eredményt hozott. Az MSZMP 1956 óta folytatott töretlen politikája tovább szilárdította a párt és tömegek kapcsolatát. Az értelmiség soraiban is ez az őszinte kapcsolat jótékonyan érezteti hatását. Megyénkben élő pedagógusok, orvosok, mérnökök (ipari és agr.) – saját munkájuk be-

csületes elvégzése mellett – jelentős részt kérnek és vállaltak a felnőtt dolgozók körében végzendő népművelési munkából.

Megyénk dolgozóinak kulturális igénye is megnőtt az elmúlt évek során. Az állami oktatásban, a különböző szakmászító tanfolyamokon résztvevők mellett jelentős azoknak a száma, akik a népművelés különböző formáiba kapcsolódva be, fejlesztik tudásukat.

Az 1962. év második felének statisztikájából:

Szakosztály	Iparban		Mezőgazdaságban		Hivatalban és intézményben		Egyéb		Összesen	
	előad.	hallg.	előad.	hallg.	előad.	hallg.	előad.	hallg.	előad.	hallg.
Filozófia	14	570	77	3 721	2	225	12	1 218	105	5 734
Irodalmi-nyelvi	14	552	85	6 683	1	16	11	706	111	7 930
Jogi	2	150	58	2 927	44	1 163	2	120	106	4 360
Közgazdasági	6	735	19	905	5	204	109	2 677	139	4 521
Művészeti	6	162	34	2 099	5	171	25	2 366	70	4 798
Nemzetközi	6	401	25	1 556	—	—	8	546	39	2 503
Pedagógia-lélektani	6	160	274	13 634	20	242	23	3 170	323	17 206
Történelmi	7	784	36	1 939	—	—	22	3 159	65	5 846
Társadalomtud. összesen:	61	3451	608	33 464	77	2021	212	13 962	958	52 898
Agronómiai	2	61	106	4 941	2	145	—	—	110	5 147
Biológiai	—	—	39	2 068	—	—	10	348	49	2 416
Csillagászati-űrhajózási	11	618	18	884	—	—	16	1 141	45	2 643
Egészségügyi	23	964	178	14 635	2	41	22	1 240	225	16 880
Fizikai-meteorológiai	7	170	26	1 665	—	—	4	203	37	2 038
Földrajzi	4	128	30	1 656	1	200	13	730	48	2 714
Földtan-geofizikai	2	86	4	101	—	—	—	—	6	187
Kémiai	2	58	20	784	—	—	—	—	22	842
Matematikai	—	—	2	52	—	—	—	—	2	52
Műszaki	40	2261	17	975	2	59	6	699	65	3 994
Természettudományi össz.:	91	4346	440	27 761	7	445	71	4 361	609	36 913
Társadalom- és természettudományi összesen:	152	7797	1048	61 225	84	2466	283	18 323	1567	89 811

Az előadások száma az első félévhez viszonyítva mindössze 33-al nőtt, ez nem mutatja a tényleges növekedést, mert egyes járások jelentőslapjai megkésve érkeztek be, ezek nem szerepelhetnek a statisztikában. 1962. évben összesen 3081 előadás hangzott el.

Az ipari üzemekben tartott előadások száma csökkent, egyes előadásként mindössze 68 hangzott el. Munkásakadémiákon 84 előadást tartottak. 1961. évhez viszonyítva az üzemi, gazdasági és szakszervezeti vezetők lényegesen kevesebbet törődtek az ismeretterjesztéssel, ez a magyarázata annak, hogy több üzemben a munkásakadémia munkája visszaesett, pl. Töröskentmiklós-Barnevál, Szolnok-Járműjavító újszászi akadémiaja stb. Az építőiparban jelentős a visszaesés, a betervezett akadémiaiak közül jó néhány be sem indult Rákóczi falva, Munkásszálloda, munkásszállások, stb.

Az ipari üzemekben folyó ismeretterjesztő munka legfőbb akadálya a megnevelés, a nemtörődömség. A helyzet elemzése során gyakran találkozhatunk olyan nézetekkel, hogy a dolgozók rendkívül nagy elfoglaltsága miatt szabadidővel nem rendelkeznek, így a kulturális munkában való részvételre nincs lehetőségük. Az elfoglaltság tekintetében van sok igazság, de az üzemi rendezvények észszerű koordinálása, a megfelelő propagandamunka

sokat segíthetne a jelenlegi helyzetben, nem utolsósorban a dolgozók egyre fokozódó érdeklődése a tudomány kérdései iránt.

A mezőgazdaságban tartott előadások számaránya egyenletesen emelkedik. 1962. évben az összelőadások kétharmada mezőgazdasági dolgozók részére hangzott el. A falun az érdeklődés változatlanul a nevelési, az egészségügyi és az agrár előadások iránt nyilvánult meg. A falusi ismeretterjesztő munkában a Nótanács, a Szülők Akadémiaja, a Vöröskereszt az egészségügyi előadások szervezésében ért el igen szép eredményt. A világnézetű nevelés szempontjából kevés az alapozó természettudományok eredményeinek ismertetésével – biológia, csillagászat, fizika, földrajz – foglalkozó előadás.

Az egyéb előadások rovatában a kereskedelmi dolgozók, a fegyveres testületek stb. részére tartott előadások szerepelnek. A statisztikában a belkereskedelmi akadémia számaránya jelentős, a megyében jelenleg 24 helyen működik.

A statisztika számadatai alapján megállapítható a korábbi évekhez viszonyított fejlődés, de további erőfeszítésekre van szükség az előadások színvonalának emelése s az egy előadásra jutó hallgatók számarányának növelése érdekében. – A szervezés terén javítani kell a tömegszervezetek együttműködését, ezáltal csökkenteni lehetne az elmaradt előadások számát.

A megyében működő akadémiaikon elhangzott előadások tudományágak szerinti megoszlása

	Társadalomtud.		Természettud.		Összesen	
	ea.	hallg.	ea.	hallg.	ea.	hallg.
Munkás	29	1 340	55	3 034	84	4 374
Termelőszöv.	41	1 797	82	3 130	123	4 927
Nők	56	3 651	40	3 246	96	6 897
Ifjúsági	32	3 856	12	1 370	44	5 226
Egyéb	379	14 406	68	4 959	447	19 365
Összesen:	537	25 050	257	15 739	794	40 789

Elnökségi ülések:

A Megyei Elnökség 1962. évi december 29-én kibővített ülést tartott. Az elnökségi ülésen Szurmay Ernő – elnökségi tag – kongresszusi küldött, az MSZMP VIII. kongresszusáról élménybeszámolót tartott. Második napirendként az elnökség

az 1962/63. évi ismeretterjesztő munka addigi tapasztalatait tárgyalta meg.

A Szolnok városi Elnökség február 8-án a szakosztályok elnökeinek bevonásával tárgyalta meg a városban folyó ismeretterjesztő munkát, valamint az elnökség féléves munkatervét.

Lévai István

- ALMÁSI István: Mennyire hat a jó talajmunka a szövetkezeti gazdálkodásra? Magyar Mezőgazdaság, 1962. nov. 21. XVII. évf. 47. sz. 4. p.
- ANTALFFY Gyula: Tiszai tájak, végtelen vidékek. A legmélyebb Alföldön. Túrlista, 1962. aug. VIII. évf. 8. sz. 14—15 p.
- BÁCSKAI Vera: Magyar mezővárosok. Elet és Tudomány, 1962. nov. 23. XVII. évf. 47. sz. 1487—1491. p.
- BARDI Imre: A tanév első három hónapjának tapasztalatai Szolnok megyében. Köznevelés, 1962. dec. 4. XVIII. évf. 23. sz. 715—716. p.
- BERECZKI Imre: A dévanyai juhbeajtás és költője. Irodalomtörténeti Közlemények, 1962. LXVI. évf. 5. sz. 633—638. p.
- BERENYI Zoltánné: Segítsük a tanyai és falusi tanulókat. Köznevelés, 1962. nov. 20. XVII. évf. 22. sz. 696—697. p.
- BOGNÁR Gyula: Legyőzzük az aszályt. Népfront, 1962. okt. VII. évf. 10. sz. 8. p.
- CSERKUTI Ferenc: Ki lesz a tizenötödik? Miért volt 12 év alatt 14 elnöke a tiszai Rákóczi Tsz-nek? Népszabadság, 1962. dec. 13. XX. évf. 295. sz. 2—3. p.
- CSIKÓS Ferenc: Ezerhatszáz mázsa takarmányt kaptunk az idén a szerződésük révén. Népszabadság, 1962. okt. 26. XX. évf. 251. sz. 10. p.
- CSONTOS János: Ahol a betegség is megfizetik. Szabad Föld, 1962. okt. 28. XVIII. évf. 43. sz. 5. p.
- CZIKKELY János: Így gyarapítjuk tudásunkat télen. Népszabadság, 1962. nov. 14. XX. évf. 266. sz. 10. p.
- D. J. [DÁNCS József]: Barangolás a Tiszazugban. Szabad Föld, 1962. nov. 11. XVIII. évf. 45. sz. 4. p.
- ENDRÉSZ Sándor: Béni bácsi. Népfront, 1962. nov. VII. évf. 11. sz. 6. p.
- E. S. [ENDRÉSZ Sándor]: Tízezer tsz-tag tanult télen Szolnok megyében. Magyar Nemzet, 1962. okt. 16. XVIII. évf. 242. sz. 5. p.
- FEHER Károly: A szarvasmarhautánpótlás érdekében. Magyar Mezőgazdaság, 1962. okt. 31. XVII. évf. 44. sz. 18—19. p.
- FEHER Károly: Tervek a takarmánygondok enyhítésére Abádszalókon. Magyar Mezőgazdaság, 1962. okt. 3. XVII. évf. 40. sz. 20—21. p.
- FÖLDEÁKI Béla: A gyerek, meg a neve. — Népfront, 1962. okt. VII. évf. 10. sz. 13. p.
- GRIFF Sándor: A mi örömeinkről és gondjainkról beszélgettek. Hajdúsági és kunsági emberek a kongresszusról. Szabad Föld, 1962. dec. 2. XVIII. évf. 48. sz. 4. p.
- H. J. [HORVÁTH József]: A legfontosabb ember. Népszabadság, 1962. dec. 20. XX. évf. 297. sz. 7. p.
- HORVÁTH József: Egészséges felrisszülés. Népszabadság, 1962. nov. 14. XX. évf. 266. sz. 2—3. p.
- HORVÁTH József: Szerény jelek, nagy változások. Népszabadság, 1962. dec. 23. XX. évf. 300. sz. 3. p.
- HORVÁTH József: Szolnok megyei tanulságok. Népszabadság, 1962. nov. 1. XX. évf. 256. sz. 2—3. p.
- I. T. [ILLÉS Tibor]: A talajelőkészítés meg-
sága, 1962. okt. 3. XVII. évf. 40. sz. 4—5. p.
- JUHÁSZ Róbert: Mindennapi tennivaló. — Békemozgalmi munka Szolnok megyében. — Népfront, 1962. okt. VII. évf. 10. sz. 9. p.
- JUHÁSZ Róbert: A mezőgazdasági gyorsításának lehetőségei. Magyar Mezőgazdaság, 1962. dec. 5. XVII. évf. 49. sz. 10—11. p.
- KISS Gy. János: Színház — színház nélkül. Népszava, 1962. szept. 30. XC. évf. 229. sz. 4. p.
- LÁPOSI László: Szakszerű trágyakezelés — jelentős hatóanyag-többlet. Magyar Mezőgazdaság, 1962. dec. 5. XVII. évf. 49. sz. 10—11. p.
- LENDVAI Vera: A „szegény rokon” térképei. Népszava, 1962. nov. 13. XC. évf. 265. sz. 3. p.
- MAJOR Lajos: Ahol óriási volt a szegénység. Egy harminc éves kérvény nyomában. Népszabadság, 1962. dec. 22. XX. évf. 299. sz. 2—3. p.
- MÁTÉ Ferenc—Szabolcs István: „A vízrendezések és öntözések hatása a tisztántúli talajképződési folyamatokra”. Magyar Tudomány, 1962. dec. Új folyam 7. köt. 12. sz. 799. p.
- NAGY Tibor: Nagyobb önállóságot és rugalmasságot a termelőszövetkezeti tervezéseknél és a pénzgazdálkodásban. Pártélet, 1962. júl. VII. évf. 7. sz. 54—56. p.
- NEMES János: Sarkából kidőlő föld. Népszabadság, 1962. dec. 29. XX. évf. 303. sz. 2—3. p.
- OLÁH György: Előterben az üzemszervezés. Tanácsok Lapja, 1962. dec. 20. XIII. évf. 24. sz. 3. p.
- ÖTTEVENYI László: Ahol kevesen olvasnak mezőgazdasági szakkönyveket. Szabad Föld, 1962. okt. 28. XVIII. évf. 43. sz. 9. p.
- ÖTTEVENYI László: A jászberényi járás példája: Tavaly 396, az idén 1223 felölt az iskolapadban. Népszabadság, 1962. dec. 21. XX. évf. 298. sz. 2. p.
- PASSUTH Krisztina: Hatvanéves a szolnoki művésztelep. Elet és Irodalom, 1962. okt. 13. VI. évf. 41. sz. 10. p.
- RACZ Mihály: Megszerették. Népszabadság, 1962. dec. 30. XX. évf. 304. sz. 11. p.
- RETI Ferenc, dr.: Igazgatási dolgozók segítése a tsz-ekben. Tanácsok Lapja, 1962. dec. 6. XIII. évf. 23. sz. 4. p.
- SZABÓ László: Kísértetjárás. Népszabadság, 1962. dec. 16. XX. évf. 294. sz. 11. p.
- SZAMOS Rudolf: Miért nem taníthat? Népszabadság, 1962. okt. 12. XX. évf. 239. sz. 7. p.
- SZENES IMRE: Az első névadástól a modern hagyományokig. Népszava, 1962. szept. 4. XC. évf. 206. sz. 3. p.
- SZÖLLOSI János: Felkészülés a téli takarmányozásra Szolnok megyében. Pártélet, 1962. nov.—dec. VII. évf. 11—12. sz. 43—46. p.
- A Tiszavölgyi öntözések vízzükségletéről. Magyar Mezőgazdaság, 1962. nov. 7. XVII. évf. 45. sz. 12—13. p.
- TOTH György: Megfelelni az élet követelményeinek. Tanácsok Lapja, 1962. okt. 4. — XIII. évf. 19. sz. 2. p.
- VALKO Mihály: Szolnoki népművelők a Mátrában. Népművelés, 1962. dec., IX. évf. 12. sz. 15. p.
- VERTES József: Kettős műszaki akadályokkal. Tanácsok Lapja, 1962. okt. 18. 13. évf. 20. sz. 7. p.

Összeállította: Sági Pál